

पूणिमा

इतिहास-प्रधान त्रैमासिक पत्रिका

४२
पूणिमा
१९५५

संशोधन-मण्डल

का. मे. अ.द. न. १५५/२४६

तदिह न गुणदोषौ योजनीयावलीकौ
कथमपि महता यत् संस्कृतोऽयं श्रमेण ।

-बापूदेव शास्त्री

[धेरै मिहिनेत गरी यो तयार गरिएको छ । यस कारण यहाँ भूटो गुण अथवा दोष नलाइदितुहोला ।]

पुणिमा

११
वर्ष

२
अङ्क

(इतिहास-प्रधान त्रैमासिक पत्रिका)

सम्पादक-

महेशराज पन्त

दिनेशराज पन्त

प्रकाशक-

देवीप्रसाद भण्डारी

(संशोधन-मण्डलद्वारा)

सहयोगी-

रामजी तेवारी

यस अङ्कको मूल्य रु. ८।

विषयसूची

पृष्ठ

१. ग्रहलाघवको पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकार-
अनुसार पञ्चाङ्ग ल्याउने रीति

-नयराज पन्त

३३-६६

दिनेशराज पन्त

मासगण ल्याउने रीति	३३-३४
वारादि ल्याउने रीति	३४-३८
नक्षत्रध्रुव ल्याउने रीति	३८-३९
पिण्ड (चन्द्रमन्दकेन्द्र) ल्याउने रीति	४०-४२
घट्यात्मक सूर्यफल ल्याउने रीति	४२-४३
सूर्यनक्षत्र ल्याउने रीति	४३-४५
पिण्ड तथा घट्यात्मक पिण्डफल ल्याउने रीति	४५-४८
इष्टतिथिको समाप्तिकाल ल्याउने रीति	४८-५०
इष्टतिथिको नक्षत्र तथा त्यसको समाप्तिकाल ल्याउने रीति	५०-५२
इष्टतिथिको योग तथा त्यसको समाप्तिकाल ल्याउने रीति	५२-५४
राश्यादि स्पष्टसूर्य ल्याउने रीति	५४-५५
वि. सं. २०३५ फाल्गुनशुक्ल पूर्णिमाको उदाहरण	५५-६६

२. नेपालखाल्डोमा पाल्पाली राजा मुकुन्द सेनको

हमलासम्बन्धी दिनका गणना

-नयराज पन्त

६७-१०

दिनेशराज पन्त

मुकुन्द सेनले थानकोटमा आगो लाएको दिनको गणना	६७-८०
मुकुन्द सेनले कीर्तिपुरमा आगो लाएको दिनको गणना	८०-८४
मुकुन्द सेनले कीर्तिपुर जितेको दिनको गणना	८५-९३
मुकुन्द सेनले काठमाडौँमा घेरा हालेको दिनको गणना	९३-१००

३. नेपालखाल्डोमा पाल्पाली राजा मुकुन्द सेनको

हमलाको प्रमाणवाक्य (अनुवादसहित)

-महेशराज पन्त

दिनेशराज पन्त

१०१-१०२

ग्रहलाघवको पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकारअनुसार पञ्चाङ्ग ल्याउने रीति

- तयराज पन्त
सहायक - दिनेशराज पन्त

१ प्रक्रम- मासगण ल्याउने रीति

द्व्यब्धीन्द्रो १४४२ नितशक ईश ११ हत् फलं स्यात्

चक्राख्यं रवि १२ हतशेषकं तु युक्तम् ।

चैत्राद्यैः पृथगमुतः सदृग्घ्नचक्राद्

दिग् १० युक्ताद् अमर ३३ फलाधिमासयुक्तम् ॥४॥

(ग्रहलाघव मध्यमाधिकार)

पदार्थ-

द्व्यब्धीन्द्रो नितशकः = १४४२ घटेको शकसंवत् । ईशहत् = ११ ले भाग लिइएको । (कार्यः = गर्नु) । फलम् = लब्धि । चक्राख्यम् = चक्र नाउँ भएको । स्यात् = हुन्छ । रविहतशेषकं तु = १२ ले गुनिएको शेष ता । चैत्राद्यैः = चैत्रादि गतचान्द्रमासले । युक्तम् = जोडिएको । (कार्यम् = गर्नु । सौरमासगणः = सौरमासगण । स्यात् = हुन्छ ।) सदृग्घ्नचक्रात् = २ ले गुनिएको चक्र जोडिएको । दिग्युक्तात् = १० जोडिएको । पृथक् = भिन्नै ठाउँमा रहेको । अमुतः = यसबाट (सौरमासगणबाट) । अमरफलाधिमासयुक्तम् = ३३ ले भाग लिँदा आएको लब्धितुल्य अधिमास जोडिएको सौरमासगण । (चान्द्रमासगणः = चान्द्रमासगण । स्यात् = हुन्छ ।)

भावार्थ-

विक्रमसंवत्बाट १३५ घटाउनु, शेष शकसंवत् (शाके) हुन्छ । शकसंवत्बाट १४४२ घटाउनु, शेष वर्षगण हुन्छ । वर्षगणलाई ११ ले भाग लिनु, लब्धि चक्र हुन्छ । यहाँ आएको शेषलाई १२ ले गुनी

गुणनफलमा चैत्रादि गतचान्द्रमास जोड्नु, योगफल सौरमासगण हुन्छ ।

चक्रलाई २ ले गुन्दा आएको गुणनफल तथा १० सौरमासगणमा जोड्नु । योगफललाई ३३ ले भाग लिनु, लब्धि अधिमास हुन्छ । सौरमासगणमा अधिमास जोड्नु, योगफल चान्द्रमासगण हुन्छ । तल गणित गर्दा चान्द्रमासगणलाई मासगण सम्झी काम गर्नुपर्छ ।

२ प्रक्रम- वारादि ल्याउने रीति

मासाः स्वार्द्धयुतास्तिथेदिनाद्यं
तावत्यो घटिकाश्च माससङ्घात् ।
त्र्यंशादद्याः सहितं द्वयत्रया२।३भ्यां
चक्रघनाक्षनवाङ्गवर्ग५।१।३६युक्तम् ॥१॥

(गृहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रगृहणानयनाधिकार)

पदार्थ-

मासाः = मासगण । स्वार्द्धयुताः = आफ्नो आधा जोडिएका । (कार्याः = गर्नु) ।
दिनाद्यम् = दिनादि । (स्यात् = हुन्छ) । तावत्यः = त्यति । घटिकाः च = घडी पनि ।
(स्युः = हुन्छन् । ताः = ती घडी) । माससङ्घात् = मासगणबाट । त्र्यंशादद्याः = तीन
खण्डको एक खण्ड जोडिएका । (कार्याः = गर्नु) । द्वयत्रयाभ्याम् = २ दिन ३ घडीले । सहि-
तम् = जोडिएको । (फलम् = माथि आएको फल) । चक्रघनाक्षनवाङ्गवर्गयुक्तम् = चक्रले गुनि-
एका ५ दिन ६ घडी ३६ पलाले जोडिएको । (कार्यम् = गर्नु) ।

भावार्थ-

मासगणलाई २ ले भाग लिई आएको लब्धि मासगणमा जोड्नु, योगफल दिन घडी हुन्छ । यो पहिलो फल हो ।

पहिलो फलमा आएका दिन जति घडी, घडी जति पला हुन्छन् । यो दोस्रो फल हो ।

मासगणलाई ३ ले भाग लिनु, लब्धि घडी पला हुन्छ । यो तेस्रो फल हो ।

५ दिन ६ घडी ३६ पलालाई चक्रले गुनी दिनादि फल ल्याउनु । यो चौथो फल हो ।

२ दिन ३ घडी यो छेपक हो । यो पाँचौँ फल हो ।

पाँचवटा फलको योग गर्नु । दिनको सङ्ख्या ७ भन्दा बढ्ता भए ७ ले तष्ट गर्नु (७

ले भाग लिई शेष मात्र लिनु) । इष्ट चान्द्रमासको शुक्लपक्षको प्रतिपदाका प्रारम्भका वार पढी पला आउँछन् ।

ग्रहलाघवका प्रसिद्ध टीकाकार विश्वनाथको उदाहरण

शाके १५३४ कार्तिकशुक्ल १५ गुरौ मासगणः ५७ । उदाहरणम् । मासाः ५७ स्वार्ध२८।३०युताः । जातं तिथिदिनाद्यम् ८५।३०। एतत्तुल्यघटिका अधः स्थापिताः ८५।११५।३०। एता घटिका माससङ्घ५७त्यंशे१९ योजिता नाड्यः ८५।१३४।३०। यथाक्रममूर्ध्वाधःस्थाने द्वयत्रयाभ्यां सहितम् ८७।१३७।३०। इदं चक्र-दधनाक्षनवाङ्गवर्ग४१।१६।४८युक्तम् १२८।१५४।१८। इदं घटिकास्थाने षष्टि-भक्तं वारस्थाने सप्ततष्टं जातम् ४।३४।१८। इदं देशान्तरपलैः ४८ सहितं जातं कार्तिकशुक्लप्रतिपदि वाराद्यम् ४।३५।६

१ प्रक्रमवाट मासगण ल्याइन्छ ।

वि. सं. १६६६ कार्तिकशुक्ल प्रतिपदको गणना

वि. सं.	१६६६
	- १३५
शाके	१५३४
	- १४४२
वर्षगण	६२

११) ६२ (८ चक्र

८८

४ शेष

× १२

४८

+ ७ गतमास

५५ सौरमासगण

+ २ अधिमास

५७ चान्द्रमासगण (मासगण)

शके १५३४ मा अधिमास परेको थिएन । यो कुरो वेङ्कटेश
 कैतकरले दिएको अधिमासक्षयमाससारणीबाट बुझिन्छ ।

चैत्र	१		
वैशाख	२		
ज्येष्ठ	३		
आषाढ	४	८	चक्र
श्रावण	५	$\times \frac{२}{२}$	
भाद्र	६	१६	
आश्विन	७	$+ \frac{१०}{२६}$	
		$+ \frac{५५}{८१}$	सौरमासगण

३३) ८१ (२ अधिमास
६६
 १५

२ प्रक्रमबाट धारादि ल्याइन्छ ।

५७ मासगण

दिन घडी
 २) ५७ (२८ । ३०
४
 १७
१६
 १
 $\times \frac{६०}{१}$
 १) १
 $\times \frac{३०}{३०}$
३०
 ३०

दिन घडी
 ५७।
+ २८ । ३०
 ८५ । ३० पहिलो फल

घडी पला
 ८५ । ३० दोस्रो फल

३) ५७ (१६
३
 २७
२७

घडी
 १६ तेस्रो फल

दिन	घडी	पला
५ ।	६ ।	३६
		× ८ चक्र
४० ।	७२ ।	२८८
१	४	४८
४१	७६	
	१६	

घडी	पला
४१ ।	१६ । ४८ चौथो फल

	दिन	घडी	पला
पहिलो फल	८५ ।	३०	
दोस्रो फल		८५ ।	३०
तेस्रो फल		१६ ।	
चौथो फल	४१ ।	१६ ।	४८
पाँचौ फल	२ ।	३ ।	
	१२८ ।	१५३ ।	७८
	२	१	१८
	१३०	१५४	
		३४	

७) १३० (१८)

७	१३० ।	३४ ।	१८
६०	४ ।	३४ ।	१८
५६			
४			

काशीको रेखान्तर धन ४८ पला

वार	घडी	पला
४ ।	३४ ।	१८
काशीको रेखान्तर +		। ४८
४ ।	३५ ।	६

यथावाट बुधवार ३५ घडी ६ पलामा कार्तिकशुक्ल प्रतिपदको प्रारम्भ हुने देखियो ।
यो गणना मध्यम हो ।

३ प्रक्रम- नक्षत्रध्रुव ल्याउने रीति

खं सप्तशष्टयमा०।७।२८३ चक्रनिघना
नागाम्भोधि४८घटीयुता भ२७शुद्धाः ।
द्वाभ्यां धूर्जटिभि२।११विनिघनमास-
र्युक्ता भध्रुवको भपूर्वकः स्यात् ॥२॥

(ग्रहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकार)

पदार्थ-

खम् = ० । सप्त = ७ । अष्टयमाः = २८ । चक्रनिघनाः = चक्रले गुणिका ।
(कार्याः = गर्नु) । नागाम्भोधिघटीयुताः = ४८ घडी जोडिएका । (कार्याः = गर्नु) ।
भशुद्धाः = २७ बाट घटेका । (कार्याः = गर्नु) । द्वाभ्याम् = २ ले । धूर्जटिभिः = ११ ले ।
विनिघनमासैः = गुणिका मासगणले । युक्ताः = जोडिएका । (कार्याः = गर्नु) । भपूर्वकः =
नक्षत्रादि । भध्रुवकः = नक्षत्रध्रुव । स्यात् = हुन्छ ।

भावार्थ-

० नक्षत्र ७ घडी २८ पलालाई चक्रले गुन्नू । गुणनफलमा ४८ घडी जोड्नु । योगफलको
नक्षत्रसङ्ख्या २७ भन्दा बढ्ता भए त्यसलाई २७ ले तष्ट गर्नु (२७ ले भाग लिई शेष मात्र
लिनु) । यो योगफल पहिलो फल कहाउँछ ।

पहिलो फललाई २७ नक्षत्रवाट घटाउनु, शेष दोस्रो फल कहाउँछ ।

२ नक्षत्र ११ घडीलाई मासगणले गुन्नू, गुणनफल तेस्रो फल कहाउँछ ।

दोस्रो फल र तेस्रो फलको योग गर्नु, योगफल नक्षत्रध्रुव हुन्छ । नक्षत्रको सङ्ख्या २७
भन्दा बढ्ता भए २७ ले तष्ट गर्नु ।

विश्वज्ञाथको उदाहरण

ख सप्तशष्टयमाः ०।७।२८। चक्र निघनाः ०।५९।४४। नागाम्भोधि ४८ घटीयुताः
१।४७।४४। भ२७शुद्धाः २५।१२।१६। मासाः ५७ द्वाभ्यां २ धूर्जटिभि११विनिघनाः

१२४।२७। एतैर्भशुद्धाः २५।१२।१६ युताः १४९।३९।१६। इदं सप्तविंशति२७तष्टं
जातो नक्षत्रपूर्वको नक्षत्रध्रुवः १४।३९।१६

नक्षत्र	घडी	पला
०।	७।	२८
		× ८ चक्र

०।	५६।	२२४
	३	४४
	५६	
०।	५६।	४४

नक्षत्र	घडी	पला
०।	५६।	४४
	४८।	

पहिलो फल १। ४७। ४४

नक्षत्र	घडी	पला
२७।		

पहिलो फल -१। ४७। ४४

दोस्रो फल २५। १२। १६

नक्षत्र	घडी
२।	११
	× ५७ सासगण

११४।	६२७
१०	२७
१२४	

तेस्रो फल १२४। २७

नक्षत्र	घडी	पला
दोस्रो फल	२५।	१२। १६
तेस्रो फल	१२४।	२७।

१४६।	३६।	१६
------	-----	----

२७) १४९ (५ नक्षत्रध्रुव १४। ३९। १६

१३५

१४

४ प्रक्रम- पिण्ड (चन्द्रमन्दकेन्द्र) ल्याचने रीति

स्वर्गाः शरा नव २१।५।९ च चक्रहता द्विर्निघ्न-
मासान्विता द्विर्हृतमासयुता घटीषु ।
पिण्डो भवेद् युगकुभिः खचरैः १४।९ समेत-
स्तष्टो गजाश्विभिर्दरिदं भवतीह चक्रम् ॥३॥

(ग्रहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकार)

पदार्थ-

स्वर्गाः = २१ । शराः = ५ । नव = ६ । चक्रहताः = चक्रले गुणिका । (कार्याः = गर्नु) । द्विनिघ्नमासान्विताः = २ ले गुणिको मासगण जोडिका । (कार्याः = गर्नु) । घटीषु = घडीमा । द्विहृतमासयुताः = २ ले भाग लिहएको मासगण जोडिका । (कार्याः = गर्नु । योगः = योगफल ।) युगकुभिः = १४ । खचरैः = ६ । समेतः = जोडिका । (कार्यः = गर्नु) । पिण्डः = पिण्ड (चन्द्रमन्दकेन्द्र) । भवेत् = हुन्छ । गजाश्विभिः = २८ ले । तष्टः = तष्ट गरिएको । (कार्यः = गर्नु) । इह = यहाँ । गजाश्विभिः = २८ ले । इदम् = यो । चक्रम् = भगणपूर्ति । भवेत् = हुन्छ ।

भावार्थ-

२१ पिण्ड ५ घडी ६ पलालाई चक्रले गुन्नू, गुणनफल पहिलो फल हुन्छ । मासगणलाई २ ले गुन्नू, गुणनफल पिण्डरूप फल हुन्छ । मासगणलाई २ ले भाग लिनु, लब्धि घडी हुन्छ । पिण्डरूप फल र घडीको योग गर्नु, योगफल दोस्रो फल हुन्छ । पहिलो फल, दोस्रो फल तथा तेस्रो फल (त्रैपक) १४ पिण्ड ६ घडी जोड्नु, योगफल पिण्डादि पिण्ड हुन्छ । पिण्डको सङ्ख्या २८ भन्दा बढ्ता भए त्यसलाई २८ ले तष्ट गर्नुपर्छ ।

विश्वनाथको उदाहरण

स्वर्गाः शरा नव च २१।५।९ चक्रहताः १६८।४१।१२। द्विनिघ्नमासा ११४
न्विताः २८२।४१।१२। द्विहृतमासयुता घटीषु । मासाः ५७ द्विभक्ताः फलम् २८।३०।
अनेन घटिका युताः २८३।९।४२। ऊर्ध्वस्थाने चतुर्दशभिः १४ घटीस्थाने खचरैः ९
समेताः २९७।१८।४२। ऊर्ध्वाङ्गे गजाश्विर्दरिदं जातः पिण्डः १७।१८।४२

पिण्ड घडी पला

२१। ५। ६

× ८ चक्र

१६८। ४०। ७२

१ १२

४१

पहिलो फल

पिण्ड घडी पला

१६८। ४१। १२

मासगण ५७

× २

११४ पिण्ड

घडी पला

२) ५७ (२८। ३०

४

१७

१६

१

× ६०

१) १

× ३०

३०

३०

दोस्रो फल

पिण्ड घडी पला

११४। २८। ३०

पहिलो फल

पिण्ड घडी पला

१६८। ४१। १२

दोस्रो फल

११४। २८। ३०

तेस्रो फल (द्वैपक)

१४। ६

२६६। ७८। ४२

	२६६।	७८।	४२
	१	१८	
२८) २६७ (१०	२६७।		
२८	१७।		
१७			

	पिण्ड	घडी	पला
पिण्ड	१७।	१८।	४२

५ प्रक्रम- घटयात्मक सूर्यफल ल्याउने रीति

शिव ११ दश १० वसु षट्का ६ ष्य ४ श्वि २ नाड्योऽश्विभात् स्वं
ख० गुण ३ शर ५ नगा ७ ङ्का ९ शे १० श ११ दिग् १० दिग् १० नवा ९ ष्टौ ।
रस ६ गुण ३ ख० मिनर्क्षादादितेपादृणं स्युर्
द्वि २ युग ४ रस ६ गजा ८ ङ्का ९ शे १० श्वरा ११ वैश्वतः स्वम् ॥४॥

(ग्रहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकार)

पदार्थ-

इनर्क्षात् = सूर्य बसेको नक्षत्र । अश्विभात् = अश्विनीदेखि । स्वम् = धनात्मक । (फलम् = फल) । शिवदशवसुषट्काष्यश्विनाड्यः = ११ घडी, १० घडी, ८ घडी, ६ घडी, ४ घडी, २ घडी । स्युः = हुन्छन् ।

इनर्क्षात् = सूर्य बसेको नक्षत्र । आदितेयात् = पुनर्वसुदेखि । ऋणम् = ऋण । (फलम् = फल) । खगुणशरनगाङ्काशेशदिग्दिग्नवाष्टौ = ० घडी, ३ घडी, ५ घडी, ७ घडी, ९ घडी, १० घडी, ११ घडी, १० घडी, १० घडी, ६ घडी, ८ घडी । रसगुणखम् = ६ घडी, ३ घडी, ० घडी । स्युः = हुन्छन् ।

इनर्क्षात् = सूर्य बसेको नक्षत्र । वैश्वतः = उत्तराषाढादेखि । स्वम् = धनात्मक । (फलम् = फल) । द्वियुगरसगजाङ्काशेश्वराः = २ घडी, ४ घडी, ६ घडी, ८ घडी, ९ घडी, १० घडी, ११ घडी । स्युः = हुन्छन् ।

१ कोष्ठ

सूर्य बसेको नक्षत्रको सङ्ख्या	सूर्य बसेको नक्षत्र	आउने घटघात्मक फल	सूर्य बसेको नक्षत्रको सङ्ख्या	सूर्य बसेको नक्षत्र	आउने घटघात्मक फल
१	अश्विनी	+११	१५	स्वाति	-१०
२	भरणी	१०	१६	विशाखा	६
३	कृत्तिका	८	१७	अनुराधा	८
४	रोहिणी	६	१८	ज्येष्ठा	६
५	मृगशिरा	४	१९	मूल	३
६	आर्द्रा	+२	२०	पूर्वाषाढा	-०
७	पुनर्वसु	-०	२१	उत्तराषाढा	+२
८	तिष्य	३	२२	श्रवण	४
९	अश्लेषा	५	२३	धनिष्ठा	६
१०	मघा	७	२४	शतभिषक्	८
११	पूर्वफल्गुनी	६	२५	पूर्वभाद्र	६
१२	उत्तरफल्गुनी	१०	२६	उत्तरभाद्र	१०
१३	हस्त	११	२७	रेवती	+११
१४	चित्रा	-१०			

६ प्रक्रम- सूर्यनक्षत्र ल्याउने रीति

वेद ४ छनेष्टतिथिर्युतार्कभाग

योऽयं भद्रुवनाडिकासु तत् स्यात् ।

सूर्यर्क्षं विगतं ततोऽर्कजाड्य-

नाडोहीनयुतं स्फुटं भवेत् तत् ॥५॥

(गृहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकार)

पदार्थ-

वेदछनेष्टतिथिः = ४ ले गुनिएको इष्ट तिथि । युतार्कभाग = आफ्नो बाह्रौं भाग जोडिएको छँदो । भद्रुवनाडिकासु = नक्षत्रभ्रुवका घडीमा । योऽयं = जोड्नु । तत् = त्यो । विगतम् = गत ।

सूर्यक्षम् = सूर्यनक्षत्र । स्यात् = हुन्छ । तत् = त्यसपछि । अर्कजाख्यानाडीहीनयुतम् = घट्यात्मक सूर्यफल घटेको वा जोडिएको । (कार्यम् = गर्नु) । तत् = त्यो । स्फुटम् = स्पष्ट । भवेत् = हुन्छ ।

भावार्थ-

इष्ट चान्द्र महीनाको शुक्लादि तिथिको सङ्ख्यालाई ४ ले गुनू । गुणनफललाई १२ ले भाग लिई लब्धि सोही गुणनफलमा जोड्नु । योगफल घट्यात्मक हुन्छ । अघि आएको नक्षत्र-ध्रुवमा यो फल जोड्नु । यो योगफल इष्ट तिथिको नक्षत्रादि सूर्यनक्षत्र हुन्छ । यो सूर्यनक्षत्र मध्यम हुन्छ । ५ प्रक्रममा बताएअनुसार सूर्यनक्षत्रको फल ल्याई सो फल मध्यम नक्षत्रको घडीमा धन भए जोड्नु, ऋण भए घटाउन । सूर्यको नक्षत्रादि स्पष्ट नक्षत्र आउँछ ।

विश्वनाथको उदाहरण

इष्टतिथिः १५ । वेदघटनः ६० । स्वहादशाशेन ५ युतः ६५ । भध्रुवः १४ । ३९ । १६ नाडिकायोजितो जातं गतं सावयवं सूर्यक्षम् १५ । ४४ । १६ । अत्र रविविशाखानक्षत्रे वर्तते । तथाऽर्कजाख्या घटघः ९ ऋणम् । अथाऽर्कजाख्यघटीनां स्फुटीकरणम् । विशाखाघटी ९ अनु-राधाघटी १ नामन्तरम् १ । अनेन सूर्यनक्षत्रघट्यादि ४४ । १६ गुणितं जातं तदेव ४४ । १६ । षष्टिभक्तं फलम् ० । ४४ । अग्रिमस्य क्षयत्वादृणम् । अनेन संस्कृता जाताः स्फुटार्कजा घटघः ९ ऋणसंज्ञकाः ८ । १६ । आभिः सूर्यनक्षत्रं १५ । ४४ । १६ हीनं जातं स्पष्टं सूर्य-नक्षत्रम् १५ । ३६ । ०

३ प्रक्रममा कार्तिकशुक्ल प्रतिपद्को प्रारम्भको नक्षत्रध्रुव १४ नक्षत्र ३६ घडी १६ पला ल्याइएको छ ।

अभीष्ट तिथि पूर्णिमा भएकोले शुक्लादि इष्टतिथिको सङ्ख्या १५ भयो ।

$$\text{इष्टतिथि} \times ४ = १५ \times ४ = ६०$$

$$६० \div १२ = ५$$

$$६० + ५ = ६५ \text{ घडी} = १ \text{ नक्षत्र } ५ \text{ घडी}$$

	नक्षत्र	घडी	पला
अधि आएको नक्षत्रध्रुव	१४।	३६।	१६
अहिले आएको फल	+ १।	५	
सूर्यको मध्यम नक्षत्र	१५।	४४।	१६

यतावाट १५ नक्षत्र भोग गरिसकी सोह्रौँ नक्षत्र विशाखामा सूर्य बसेका देखिन्छन् । १ कोष्ठअनुसार सोह्रौँ नक्षत्र विशाखाको फल ऋण ६ घडी हुन्छ । त्यसपछिको अनुराधा नक्षत्रको फल ऋण ८ घडी हुन्छ । यी दुइको अन्तर १ हुन्छ । १ नक्षत्रले अर्थात् ६० घडीले त १ अन्तर पाइन्छ भने सूर्यनक्षत्रको घट्यादि ४४।१६ ले कति पाइएला भनी त्रैशिक गर्दा आउने

$$\begin{aligned} \text{अन्तर} &= \frac{१ (४४।१६)}{३०} = \frac{४४।१६}{६०} \\ &= ०।४४।१६ \end{aligned}$$

फल घट्टै आएको हुनाले यो अन्तर ऋणात्मक हुन्छ ।

	घडी
विशाखा नक्षत्रको फल	६
आएको अन्तर	- ०।४४
	<hr/> ८।१६

यो फल ऋणात्मक छ । यस कारण

	नक्षत्र	घडी	पला
सूर्यनक्षत्र मध्यम	१५।	४४।	१६
फल	-	८।	१६
सूर्यनक्षत्र स्पष्ट	१५।	३६।	०

७ प्रक्रम- पिण्ड तथा घट्यात्मक पिण्डफल ल्याउने रीति

पिण्डे युक्ततिथौ तदाद्यमनुषु १४ स्वं शेषपिण्डेस्वृणं

विश्वेन्द्रो १३।१३ शरा ५ दशा १० कर्ममयोः १२।२ पञ्चेन्दव १५ स्त्रीशयोः ३।११ ।

गोचन्द्रा १९ दशवेदयो १०।४ यमयमाः २२ पञ्चाङ्कयोः ५। ९स्युर्जिनाः २४
षड्वस्वो ६। दशच नगे ७ तु तत्त्व २५ घटिकाः शक्रे १४ च खं ० पिण्डजाः ॥६॥

(गृहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रगृहणानयनाधाकर)

पदार्थ-

पिण्डे = पिण्ड । युक्ततिथौ = तिथि जोडिएको । (कृते सति = गरे छँदा) । तदाद्य-
मनुषु = योगफलरूप पिण्डको चौधौँ सङ्ख्यासम्म । (फलम् = फल) । स्वम् = धनात्मक । (स्यात् =
हुन्छ) । शेषपिण्डेषु = बाँकी रहेका पिण्डमा । (फलम् = फल) । ऋणम् = ऋणात्मक । स्यात् =
हुन्छ । विश्वेन्द्रोः = पिण्डको सङ्ख्या १ तथा १३ भएमा । पिण्डजाः = पिण्डबाट भएका ।
घटिकाः = घडी । शराः = ५ । (स्युः = हुन्छम्) । अर्कयमयोः = पिण्डको सङ्ख्या २ तथा
१२ भएमा । पिण्डजाः = पिण्डबाट भएका । घटिकाः = घडी । दश = १० । (स्युः = हुन्छन्) ।
त्रीशयोः = पिण्डको सङ्ख्या ३ तथा ११ भएमा । पिण्डजाः = पिण्डबाट भएका । घटिकाः =
घडी । पञ्चेन्द्रवः = १५ । (स्युः = हुन्छन्) । दशवेदयोः = पिण्डको सङ्ख्या ४ तथा १०
भएमा । पिण्डजाः = पिण्डबाट भएका । घटिकाः = घडी । गोचन्द्राः = १६ । (स्युः = हुन्छन्) ।
पञ्चाङ्कयोः = पिण्डको सङ्ख्या ५ तथा ६ भएमा । पिण्डजाः = पिण्डबाट भएका । घटिकाः =
घडी । यमयमाः = २२ । (स्युः = हुन्छन्) । षड्वस्वोः = पिण्डको सङ्ख्या ६ तथा ८ भएमा ।
पिण्डजाः = पिण्डबाट भएका । घटिकाः = घडी । जिनाः = २४ । स्युः = हुन्छन् । नगे = पिण्डको
सङ्ख्या ७ भएमा । पिण्डजाः = पिण्डबाट भएका । तत्त्वघटिकाः = २५ घडी । (स्युः = हुन्छन्) ।
शक्रे = पिण्डको सङ्ख्या १४ भएमा । पिण्डजम् = पिण्डबाट भएको । (फलम् = फल) । खम् =
० । (स्यात् = हुन्छ ।)

भावार्थ-

शुक्लपक्षको प्रतिपद्को प्रारम्भमा अघि आएको पिण्डादिको सङ्ख्यामा इष्टतिथिको
सङ्ख्या जोड्नु, इष्टतिथिको पिण्डादि पिण्ड आउँछ । पिण्डको सङ्ख्या २८ भन्दा बढ्ता भएमा
त्यसलाई २८ ले तष्ट गर्नु (२८ ले भाग लिई शेष मात्र लिनु) । बाँकी रहेको पिण्डलाई
उपकरण मानी २ कोष्ठबाट फल ल्याउनु ।

२ कोष्ठ

पिण्डका सङ्ख्या	पिण्डवाट आउने घट्यात्मक फल	पिण्डका सङ्ख्या	पिण्डवाट आउने घट्यात्मक फल
१	+ ५	१५	- ५
२	१०	१६	१०
३	१५	१७	१५
४	१६	१८	१६
५	२२	१६	२२
६	२४	२०	२४
७	२५	२१	२५
८	२४	२२	२४
९	२२	२३	२२
१०	१६	२४	१६
११	१५	२५	१५
१२	१०	२६	१०
१३	५	२७	५
१४	+ ०	२८=०	- ०

विश्वनाथको उदाहरण

पिण्डः १७।१८।४२। इष्टतिथि १५ युक्तः ३२।१८।४२। चक्राधिकत्वाद्दष्टावशत्या
तष्टः कृतः ४।१८।४२। अत्र दशवेदयोगोचन्द्रा इत्युक्तत्वात् पिण्डघटघ एकोनविंशतिः
१९। ऊर्ध्वाङ्कुस्य प्रथमचतुर्दशमध्ये स्थितत्वाद् धनम् । अथ पिण्डघटोस्फुटीकरणम् ।
अग्रिमपिण्डघटघः २२। आसामन्तरम् ३। अनेन पिण्डाद्यःस्थघटिकादि १८।४२
गुणितम् ५६।६। षष्टिभक्तं फलम् ०।५६। अग्रिमस्या ऽधिकत्वाद् धनम् । अनेन संस्कृता
जाताः स्पष्टाः पिण्डघटिका धनसंज्ञकाः १९।५६।

४ प्रक्रमअनुसार १७ पिण्ड १८ घडी ४२ पला आएको छ । इष्टतिथि पूर्णिमाको
सङ्ख्या १५ भएकोले १५ लाई पिण्डको प्रथमसङ्ख्या १७ मा जोड्दा पिण्ड ३२।१८।४२ हुन आयो ।
यहाँ पिण्डको सङ्ख्या ३२ पिण्डको चक्रसङ्ख्या २८ भन्दा बढ्ता भएकोले ३२ लाई २८ ले

तष्ट गर्दा (२८ ले भाग लिई शेष मात्र लिँदा) ४ बांकी रह्यो। यस कारण ४ पिण्ड १८ घडी ४२ पला भयो।

२ कोष्ठअनुसार

५ पिण्डको फल	+ २२
४ पिण्डको फल	+ १६
अन्तर	<u>+ ३</u>

६० घडीले त ३ अन्तर पाइन्छ भने १८ घडी ४२ पलाले कति अन्तर पाइएला भनी त्रैशिक गर्दा

$$\begin{array}{r} १८।४२ \\ \times ३ \\ \hline ५६।६ \end{array}$$

घडी पला
६०) ५६।६ (०। ५६

$$\times ६०$$

$$३३६०$$

$$+ ६$$

$$\hline ३३६६$$

$$३००$$

$$३६६$$

$$\hline ३६०$$

$$६$$

घडी पला

$$१६।$$

$$+ ०। ५६$$

$$\hline १६। ५६$$

यस कारण पिण्डको पला धनात्मक १६ घडी ५६ पला भयो।

८ प्रक्रम- इष्टतिथिको समाप्तिकाल ल्याउने रीति

घारेषु तिथिर्देया हेया नाडीषु जायते मध्या।

रविजापिण्डफलाभ्यां सुसंस्कृता स्पष्टता याति ॥७॥

(ग्रहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकार)

पदार्थ-

वारेषु = वारको सङ्ख्यामा । तिथिः = तिथिको सङ्ख्या । देया = जोड्नु । नाडीषु = घडीको सङ्ख्यामा । तिथिः = तिथिको सङ्ख्या । हेया = घटाउनु । मध्या = तिथिको मध्यमसमाप्तिकाल । जायते = हुन्छ । (सा = त्यो तिथिको सो मध्यमसमाप्तिकाल) । रविजापिण्ड-फलाभ्याम् = सूर्यफल र पिण्डफलले । सुसंस्कृता = संस्कार गरिएको छँदो । स्पष्टताम् = स्पष्ट हुन । याति = पुग्दछ ।

भावार्थ-

२ प्रक्रमअनुसार आएको वार घडी पला लेखी वारको सङ्ख्यामा इष्ट तिथिको सङ्ख्या जोड्नु । घडीको सङ्ख्याबाट इष्ट तिथिको सङ्ख्या घटाउनु । आएको वारादि इष्ट तिथिको समाप्तिकाल हुन्छ । त्यो समाप्तिकाल मध्यम हुन्छ । ५ प्रक्रमअनुसार आएको सूर्यको घट्यादि फल मध्यम तिथिको घट्यादिमा धन भए जोड्नु, ऋण भए घटाउनु, यसै गरी ७ प्रक्रमअनुसार आएको पिण्डको घट्यादि फल पनि त्यसमा धन भए जोड्नु, ऋण भए घटाउनु, इष्ट तिथिको स्पष्ट समाप्तिकाल आउँछ ।

विश्वनाथको उदाहरण

वारादिकम् ४।३५।६। वारास्तिथिप्रयुक्ताः १९। नाडीषु ३५हीनास्तथा कृते जातम् १९।२०।६। वाराः सप्ततष्टा जाता मध्यमा तिथिः ५।२०।६। रविनाडी ८।१६ हीना ५।११।५०। पिण्डघटी १९।५६युक्ता जाता स्पष्टा तिथिः ५।३१।४६।

२ प्रक्रमअनुसार आएको कार्तिकशुक्ल प्रतिपदको प्रारम्भकाल

वार घडी पला

४। ३५। ६

इष्ट तिथि १५ भएकोले

वार घडी पला

४। ३५। ६

+ १५-१५

इष्ट तिथिको समाप्तिकाल १६। २०। ६

वारको सङ्ख्या ७ भन्दा बढ्ता भएकोले त्यसलाई ७ ले तष्ट गर्दा

	वार	घडी	पला
कार्तिकशुक्ल पूर्णिमाको मध्यम समाप्तिकाल	५।	२०।	६
५ प्रक्रमअनुसार आएको सूर्यको फल	-	८।	१६
	५।	११।	५०
७ प्रक्रमअनुसार आएको पिण्डको फल	+	१६।	५६
	५।	३१।	४६

यतावाट कार्तिकशुक्ल पूर्णिमाको समाप्ति बृहस्पतिवार ३१ घडी ४६ पलाभा हुने भयो ।

६ प्रक्रम- इष्ट तिथिको नक्षत्र तथा त्यसको समाप्तिकाल ल्याउने रीति

स्याद् भं केवलयोस्तिथिध्रुवभयोर्योने तिथेर्नाडिका

युक्ता व्यङ्गलवः द्विर्निघ्नतिथिना व्यस्तार्कजासंस्कृताः ।

नाडीभिर्ध्रुवभस्य चेद् न विद्युतास्तद्हीनषष्ट्यन्विताः

सक १ भं घटिका वियत्षड्दधिकः षष्ट्यूनिता व्येकभम् ॥८॥

(गृहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रगृहणानयनाधिकार)

पदार्थ-

केवलयोः= निरवयव । तिथिध्रुवभयोः= तिथि र नक्षत्रध्रुवको । योने= जम्मा । (कृते सति= गरे छँदासा) । भम् = नक्षत्र । स्यात् = हुन्छ । तिथेः= तिथिको । नाडिकाः= घडी । व्यङ्गलवद्विर्निघ्नतिथिना= आफ्नो छैटौँ भाग घटेको द्विगुणित तिथिले । युक्ताः= जोडिएका । (कार्याः= गर्नु) । व्यस्तार्कजासंस्कृताः= सूर्यका फल उल्टो संस्कार गरिएका । (कार्याः= गर्नु) । ध्रुवभस्य= नक्षत्रध्रुवको । नाडीभिः= घडीले । विद्युताः= घटेका । (कार्याः= गर्नु) । न विद्युताः चेत्= घटेनन् भने । तद्हीनषष्ट्यन्विताः= ती घडी घटेका ६० घडीले जोडिएको । (कार्याः= गर्नु) । तदा = त्यस अवस्थामा) । भम् = नक्षत्र । सैकम् = एक जोडिएको (कार्यम् = गर्नु) । घटिकाः= नक्षत्र घडी । वियत्षड्दधिकाः= ६० भन्दा बढ्ता भएमा । षष्ट्यूनिताः = ६० घटेका । (कार्याः= गर्नु । तदा = त्यस अवस्थामा) । व्येकभम् = नक्षत्र १ घटेको । (कार्यम् = गर्नु) ।

भावार्थ-

नक्षत्रध्रुवको नक्षत्रसङ्ख्यामा इष्ट तिथिको सङ्ख्या जोड्नु, इष्ट दिनको नक्षत्र आउँछ । नक्षत्रको सङ्ख्या २७ भन्दा बढ्ता भएमा त्यसलाई २७ ले तष्ट गर्नू । इष्ट तिथिको सङ्ख्यालाई २ ले गुनी गुणनफललाई ६ ले भाग लिई लब्धिलाई गुणनफलबाट घटाउनु । शेष घडी पला हुन्छ । तिथिको घडी पलामा यो शेष घडी पला जोड्नु । योगफलमा ५ प्रक्रम-अनुसार सूर्यको फल उल्टो संस्कार गनु अर्थात् धन भए घटाउनु, ऋण भए जोड्नु । यति गरेर आएको फल पहिलो फल कहाउँछ । पहिलो फलको घडी पलाबाट नक्षत्रध्रुवको घडी पला घटाउनु । शेष इष्ट नक्षत्रको घडी पला हुन्छ । केही गरी पहिलो फलको घडी पलाबाट नक्षत्रध्रुवका घडी पला नघटेमा नक्षत्रध्रुवका घडी पलालाई ६० घडीबाट घटाई शेषलाई पहिलो फलमा जोड्नु । यस अवस्थामा नक्षत्रको सङ्ख्या १ बढ्ता हुन्छ । नक्षत्रको घडी ६० भन्दा बढ्ता हुन आएमा त्यस घडीको सङ्ख्याबाट ६० घटाउनुपर्छ । त्यस अवस्थामा नक्षत्रको सङ्ख्या १ कम हुन्छ ।

विश्वनाथको उदाहरण

भध्रुवकः १४ । इष्टतिथिः १५ । अनयोर्योगः २९ । सप्तविंशति २७ तष्टो जातं २ भरणो नक्षत्रम् । तिथिघटिकाः ३१।४६ । तिथि १५ द्विनिघ्नी ३० । स्वाङ्गलवप्रहोना २५ । अनेन तिथिघटिका युक्ताः ५६।४६ । अर्कजा घटी ऋणम् ८।१६ । व्यस्त इत्युक्तत्वाद् धनं कृत्वा ६५।२ । नक्षत्रध्रुवनाडी ३९।१६ भि-
वियुता जाता नक्षत्रघटिकाः २५।४६ ।

३ प्रक्रमअनुसार नक्षत्रध्रुव १४ नक्षत्र ३६ घडी १६ पला आएको छ ।

निरवयव नक्षत्रसङ्ख्या १४ भयो । इष्टतिथि पूर्णिमा हुनाले तिथिसङ्ख्या १५ भयो । १४+१५=२९ । नक्षत्रसङ्ख्या २६ भयो । नक्षत्रसङ्ख्या २७ भन्दा बढ्ता भएकोले त्यसलाई २७ ले तष्ट गर्दा २ बाँकी रहयो । यस कारण इष्ट दिनको नक्षत्र भरणी भयो ।

इष्टतिथि	१५	६) ३० (५
	× २	३०
	३०	

३०-५=२५

८ प्रक्रमअनुसार आएको इष्टतिथिको वारादि

वार	घडी	पला
५।	३१।	४६
+	२५।	
५।	५६।	४६

५ प्रक्रमअनुसार सूर्यको फल ८ घडी १६ पला ऋणात्मक आएको छ । उल्टो संस्कार गर्ने भनेकोले ऋणलाई जोडनुपर्‍यो ।

वार	घडी	पला
५।	५६।	४६
+	८।	१६
५।	६५।	२

$$\text{नक्षत्रध्रुवको अवयव} = - \frac{३६। १६}{५। २५। ४६}$$

यताबाट बृहस्पतिवार २५ घडी ४६ पलामा भरणीको समाप्ति हुने देखियो ।

१० प्रक्रम - इष्ट तिथिको योग तथा त्यसको समाप्तिकाल ल्याउने रीति

सूर्यभेन्दुभयुतिर्भवेद् युतिस्तद्घटीविवरमत्र नाडिकाः ।

चेद् द्युभेऽल्पघटिकास्तदा सकुपर्योगकोऽस्य घटिकाः खषट्६०च्युताः ॥९॥

(गृहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकार)

पदाथ-

सूर्यभेन्दुभयुतिः = सूर्यनक्षत्र र चन्द्रनक्षत्रको योगफल । युतिः = योग । भवेत् = हुन्छ । तद्घटीविवरम् = सूर्यनक्षत्रको घट्यादि र चन्द्रनक्षत्रको घट्यादिको अन्तर । अत्र = यहाँ (योगमा) । नाडिकाः = घडी । (स्युः = हुन्छन्) । द्युभे = चन्द्रनक्षत्रमा । अल्पघटिकाः = थोरै घडी । स्युः चेद् = भए भने । तदा = त्यस बखत । योगकः = योग । सकुः = ? जोडिएको । (कार्यः = गर्नू) । अस्य = योगका । घटिकाः = घडी । खषट्च्युताः = ६० घडीबाट घटेका । (कार्याः = गर्नू) ।

भावार्थ-

सूर्यनक्षत्रको सङ्ख्या तथा त्यस दिनको नक्षत्रसङ्ख्याको योग गर्नु । योगफल त्यस तिथिको योग हुन्छ । योगको सङ्ख्या २७ भन्दा बढ्ता भएमा त्यसलाई २७ ले तष्ट गर्नु । सूर्यनक्षत्रको घट्यादि र त्यस दिनको नक्षत्रको घट्यादिको अन्तर गर्नु, शेष त्यस दिनको योगको घट्यादि हुन्छ । सूर्यनक्षत्रको घट्यादिभन्दा त्यस दिनको नक्षत्रको घट्यादि थोरै हुन आएमा अघि आएको योगमा १ बढाउनुपर्छ । अघि आएको शेष घट्यादिलाई चाहिँ ६० घडीबाट घटाउनुपर्छ ।

विश्वनाथको उदाहरण

सूर्यभम् १५। चन्द्रभम् २। अनयोर्योगः १७ । जातो व्यतीपातयोगः । अथ घटिकानयनम् । सूर्यनक्षत्रघटिकाः ३६।०। चन्द्रनक्षत्रघटिकाः २५।४६। अनयोरन्तरे जाता योगघटिकाः १०।१४। अत्र दिननक्षत्रघटिकाः सूर्यनक्षत्रघटिकातोऽल्पाः सन्ति इति कारणात् । योगाङ्क एकयुक्तो योगो जातो वरीयान् योगः । पूर्वानीतघटिकाः १०।१४। खषट्च्युता जाताः परिघयोगस्य घटिकाः ४९।४६।

सूर्यनक्षत्र

नक्षत्र	घडी	पला	
१५।	३६।	०	(६ प्रक्रममा आएको)

चन्द्रनक्षत्र (दिननक्षत्र)

नक्षत्र	घडी	पला	
२।	२५।	४६	(६ प्रक्रममा आएको)

सूर्यनक्षत्र	१५	
त्यस दिनको नक्षत्र	+ २	
	<hr/>	
	१७	त्यस दिनको योग १७ (व्यतीपातयोग)

	घडी	पला
सूर्यनक्षत्रको	३६।	०
त्यस दिनको नक्षत्रको	- २५।	४६
	<hr/>	
	१०।	१४

यहाँ सूर्यनक्षत्रको घट्यादिभन्दा त्यस दिनको नक्षत्रको घट्यादि थोरै छ । यस कारण योगको सङ्ख्या १७ मा १ जोड्दा १८ वरीयान् हुने भयो ।

	घडी	पला
	६०।	०
अधि आएको योगको	- १०।	१४
	४६।	४६

यस कारण त्यस दिनको योग वरीयान् हुने भयो तथा परिघयोगको ४६ घडी ४६ पला हुने भयो ।

११ प्रक्रम- राश्यादि स्पष्टसूर्य ल्याउने रीति

वेद४घनगो९हृद् रविभुक्तधिष्ण्यं

तिथ्यन्तजोऽर्को गृहपूर्वकः स्यात् ... ॥११॥

(ग्रहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकार)

पदार्थ-

रविभुक्तधिष्ण्यम् = सूर्यले भोग गरेको नक्षत्र । वेदघनगोहृत् = ४ ले गुनी ६ ले भाग लिइएको । (कार्यम् = गर्नु) । तिथ्यन्तजः = तिथ्यन्तकालका । गृहपूर्वकः = राश्यादि । अर्कः = सूर्य । स्यात् = हुन्छन् ।

भावाथ-

६ प्रक्रमबाट आएको सूर्यको स्पष्ट नक्षत्रलाई ४ ले गुनी ६ ले भाग लिनु, तिथ्यन्तकालका राश्यादि स्पष्टसूर्य हुन्छन् ।

विश्वनाथको उदाहरण

रविभुक्तधिष्ण्यम् १५।३६।० वेद४घनम् ६२।२४।० नवभक्तं फल राशयः ६।

शेषम् ६।२४।०। त्रिशद्गुणम् २५२।०।०। नवभक्तं फलं भागाः २६।

शेषम् ०।०। षष्टिगुणम् ०।० नवभक्तं फलं कला ०। एवं विकला ०। एवं

जातस्तिथ्यन्तकाले राश्यादिः सूर्यः ६।२८।०।०।

६ प्रक्रमवाट आएको

स्पष्ट सूर्यनक्षत्र नक्षत्र घडी पला
 १५। ३६। ०

न. घ. प.
 १५। ३६। ०
 × ४
 ६०। १४४। ०
 २ २४
 ६२

६२।२४।०

राशि अंश
 ६) ६२।२४ (६। २८

५४
 ८।२४
 × ३०
 २४०।७२०
 १२
 २५२।०
 १८
 ७२
 ७२

यस कारण

रा. अं. क. वि.
 ६। २८। ०। ० स्पष्टसूर्य

२ उदाहरण

वि. सं. २०३५ फाल्गुनशुक्ल पूर्णिमा मङ्गलवारको पञ्चाङ्ग ल्याइन्छ ।

१ प्रक्रमअनुसार मासगण ल्याइन्छ ।

$$\begin{array}{r}
 \text{वि. सं. } २०३५ \\
 - \quad १३५ \\
 \hline
 \text{शाके } १९०० \\
 - \quad १४४२ \\
 \hline
 ११) ४५८ \text{ वर्षगण (४१ चक्र } \\
 \quad ४४ \\
 \quad \hline
 \quad १८ \\
 \quad ११ \\
 \quad \hline
 \quad \quad ७ \text{ शेष} \\
 \quad \times \quad १२ \\
 \quad \quad \hline
 \quad \quad ८४ \\
 \text{गतमास } + \quad ११ \\
 \text{सौरमासगण } \quad ९५ \\
 \text{अधिमास } + \quad ५ \\
 \hline
 \text{चान्द्रमासगण (मासगण) } \quad १००
 \end{array}$$

चैत्र	१		४१ चक्र
वैशाख	२	×	<u>२</u>
ज्येष्ठ	३		८२
आषाढ	४	+	<u>१०</u>
श्रावण	५		९२
भाद्र	६	+	<u>९५</u> सौरमासगण
आश्विन	७	३३)	१८७ (५ अधिमास
कार्तिक	८		<u>१६५</u>
मार्ग	९		२२
पौष	१०		
माघ	११		

यस वर्ष अधिमास परेको छैन ।

२ प्रक्रमअनुसार वारादि ल्याइन्छ ।

दिन
२) १०० (५०
१००

मासगण   दिन
१००
+ ५०
१५० पहिलो फल

घडी
१५० दोस्रो फल

घ. प.
३) १०० (३३ २० तेस्रो फल

६
१०
६
१
× ६०
१) १
× २०
२०
३०

दिन   घडी   पला
५१   ६१   ३६
          × ४१ चक्र
२०५१   ३६६१   १४७६
        ६   २४   ३६
२११   ३६३
          ३३
२१११   ३३१   ३६ चौथो फल

पहिलो फल	दिन	घडी	पला	
	१५०			
दोस्रो फल		१५०		
तेस्रो फल		३३१	२०	
चौथो फल	२१११	३३१	३६	
पाँचौँ फल	२१	३		क्षेपक
	<u>३६३१</u>	<u>२१६१</u>	<u>५६</u>	
	३	३६		
	<u>३६६</u>			

	वार	घडी	पला
	२।	३६।	५६
काठमाडौँ को रेखान्तर +		१।	६
	२।	४१।	५

यतावाट फाल्गुनशुक्ल प्रतिपद्को प्रारम्भ सोमवार ४१ घडी ५ पलाउप्रान्त हुने देखिन्छ । यो मध्यममान हो ।

३ प्रक्रमअनुसार नक्षत्रध्रुव ल्याइन्छ ।

न.	घ.	प.	
०।	७।	२८	
		× ४१	चक्र
०।	२८७।	११४८	
		१६	८
		३०६	
५।	६।	८	
क्षेपक +	४८।		
५।	५४।	८	पहिलो फल

न.	घ.	प.	
२७।			
-	५।	५४।	८
२१।	५।	५२	दोस्रो फल

न.	घ.	
२।	११	
	× १००	मासगण
२००।	११००	
	१८	२०
२१८		
२१८।	२०	तेश्रो फल

दोस्रो फल	न.	घ.	प.	२७) २३६ (८
तेश्रो फल	२१।	५।	५२	२१६
	२१८।	२०		२३
	२३६।	२५।	५२	

न. घ. प.
२३। २५। ५२ नक्षत्रध्रुव

यथावाट फाल्गुनशुक्ल प्रतिपदको प्रारम्भकालमा तेइसौं नक्षत्र धनिष्ठा सिद्धिई चौबीसौं नक्षत्र शतभिषकको २५ घडी ५२ पला बितेको देखिन्छ ।
यो मध्यममान हो ।

४ प्रक्रमअनुसार पिण्ड (चन्द्रकेन्द्र) ल्याइन्छ ।

पिण्ड	घडी	पला	
२१।	५।	६	
	×	४१	चक्र
८६१।	२०५।	३६६	
३	६	६	
८६४	२११		
	३१		
८६४।	३१।	६	पहिलो फल

१०० मासगण २) १०० मासगण (५०
× २ १००
२००

पिण्ड घडी
२००। ५० दोस्रो फल

	पिण्ड	घडी	पला	
पहिलो फल	८६४।	३१।	६	
दोस्रो फल	२००।	५०		
तेस्रो फल	१४।	६		क्षेपक
	१०७६।	३०।	६	
	१५।	३०।	६	

२८) १०७६ (३८)

८४

२३६

२२४

१५

पिण्ड घडी पला

१५। ३०। ६

६ प्रक्रमअनुसार सूर्यनक्षत्र ल्याइन्छ ।

इष्टतिथि १५

× ४

१२) ६० (५

६०

६०

+ ५

६५

न. घ. प.

२३। २५। ५२

नक्षत्रध्रुव

+ १। ५।

२४। ३०। ५२

मध्यम सूर्यनक्षत्र

यताबाट चौबीसौँ नक्षत्र शतभिषक् बित्ती पन्चीसौँ नक्षत्र पूर्वभाद्रको ३० घडी ५२ पला-
मा सूर्य बसेका देखिन्छन् ।

यो मध्यम गणना हो ।

अब सूर्यनक्षत्र स्पष्ट गरिन्छ ।

१ कोष्ठबाट

उत्तरभाद्र नक्षत्रको सूर्यको घडी + १०

पूर्वभाद्र नक्षत्रको सूर्यको घडी + ६

अन्तर + १

६० : १ :: ३०।५२ : क

$$\frac{१ \times (३०।५२)}{६०} = \frac{३०।५२}{६०} = ०।३१ \quad \text{घ. प.}$$

$$\begin{array}{r} \text{घ. प.} \\ ६०) ३०।५२ (०।३१ \\ \times ६० \\ \hline १८०० \\ + ५२ \\ \hline १८५२ \\ \hline १८० \\ \hline ५२ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{घ. प.} \\ ६। \\ + ०।३१ \\ \hline ६।३१ \quad \text{सूर्यफल धन} \end{array}$$

	न.	घ.	प.	
	२४।	३०।	५२	मध्यम सूर्यनक्षत्र
+		६।	३१	सूर्यफल
	२४।	४०।	२३	स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

७ प्रक्रमअनुसार इष्टतिथिको पिण्ड तथा पिण्डफल ल्याइन्छ ।

		पिण्ड	घडी	पला
४ प्रक्रमअनुसार आएको		१५।	३०।	६
इष्टतिथि	+	१५		
		३०।	३०।	६
	-	२८।		
		२।	३०।	६

२ कोष्ठबाट

पिण्ड	फल	घडी
३	+	१५
२	+	१०
अन्तर	+	५

६०: ५ :: ३०१६ :क

घ. प.

$$\frac{५ \times (३०१६)}{६०} = \frac{३०१६}{१२} = २५१$$

घ. प.

१२) ३०१६ (२५१

२४

६

६०

३६०

+ ६

३६६

३६

६

घ. प.

१०१

+ २५१

१२५१

पिण्डफल धन

८ प्रक्रमअनुसार इष्टतिथिको सभातिकाल ल्याइन्छ ।

	वा. घ. प.
२ प्रक्रमअनुसार आएको फाल्गुनशुक्ल प्रतिपद्को प्रारम्भको इष्टतिथि	२५ ४१। ५
	+ १५। - १५
	<u>१०। २६। ५</u>
फाल्गुनशुक्ल पूर्णिमाको सभातिकाल (मध्यममानले)	३१ २६। ५
६ प्रक्रमबाट आएको सूर्यफल	+ ६। ३१
७ प्रक्रमबाट आएको पिण्डफल	+ १२। ३१
	<u>३१ ४८। ७</u>

यताबाट फाल्गुनशुक्ल पूर्णिमाको सभाति मङ्गलबार ४८ घडी ७ पलामा हुने देखियो ।

६ प्रक्रमानुसार नक्षत्रसाधन गरिन्छ ।

	न.	घ.	प.	
नक्षत्रध्रुव	२३।	२५।	५२	३ प्रक्रमबाट आएको
नक्षत्र	२३			
तिथि	<u>१५</u>			
	२७)	३८	(१	
		<u>२७</u>		
		११		

इष्ट नक्षत्र ११ अर्थात् पूर्वफाल्गुनी भयो ।

तिथि	१५	३०
	<u>× २</u>	<u>- ५</u>
६)	३०	(५
	३०	२५

	वा.	घ.	प.	
पूर्णिमा तिथिको	३।	४८।	७	८ प्रक्रमबाट आएको
+		<u>२५।</u>		
	३।	७३।	७	

	घ.	प.	
सूर्यफल	६।	३१	धन

सूर्यफल धन आएको छ । यहाँ उल्टो संस्कार गर्नुपर्ने हुनाले ऋण भयो ।

	वा.	घ.	प.
	३।	७३।	७
सूर्यफल	-	<u>६। ३१</u>	
		३। ६३।	३६
नक्षत्रध्रुवको	-	<u>२५। ५२</u>	
		३। ३७।	४४

यताबाट पूर्वफाल्गुनी नक्षत्रको समाप्ति मङ्गलवार ३७ घडी ४४ पलामा हुने भयो ।

१० प्रक्रमअनुसार योगसाधन गरिन्छ ।

	न.	घ.	प.	
सूर्यनक्षत्र	२४।	४०।	२३	६ प्रक्रमअनुसार आएको
चन्द्रनक्षत्र	११।	३७।	४४	६ प्रक्रमअनुसार आएको
सूर्यनक्षत्र	२४			
चन्द्रनक्षत्र +	११			
	२७)	३५	(१	
		२७		
		८		

आठौँ योग अर्थात् धृति आयो ।

	घडी	पला
सूर्यनक्षत्रको	४०।	२३
चन्द्रनक्षत्रको -	३७।	४४
इष्टयोगको घडी पला	२।	३६

यहाँ सूर्यनक्षत्रको घडीभन्दा चन्द्रनक्षत्रको घडी थोरै छ । यस कारण योगमा १ बढाउनुपर्‍यो । यस कारण $८+१=९$ । तर्वाँ योग शूल हुने भयो ।

	घ.	प.
	६०।	
अघि आएको योगको घडी पला -	२।	३६
	५७।	२९

यस कारण इष्ट तिथिको योग शूल तथा त्यसपछिको गण्डको योग ५७ घडी २९ पला हुने भयो ।

११ प्रक्रमअनुसार स्पष्ट सूर्य ल्याइन्छन् ।

	न.	घ.	प.	
६ प्रक्रमअनुसार	२४।	४०।	२३	स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

न.	घ.	प.
२४।	४०।	२३
		× ४
६६।	१६०।	९२
२	१	३२
६८	१६१	
	४१	
६८।	४१।	३२

६) ६८।४१।३२ (१०। २८। ५८। २६

६०
८।४१।३२
 × ३०

२४०।१२३०।६६०
२०। १६ ०
 २६०।१२४६
 ४६

२६०।४६।०
१८
 ८०
 ७२

८।४६
× ६०
 ४८०
 + ४६
५२६
 ४५

७६
७२
 ४
× ६०
 ३) ४
× २०

८०
६
 २०
१८
 २

दा-

ला

यस कारण

	रा.	अं.	क.	वि.
स्पष्टसूर्य	१०।	२८।	५८।	२७

९६	१-३१	१३
९६	१	३
१९२		
१९२		

सूचना-

माथि ५४ पृष्ठमा

यस कारण त्यस दिनको योग वरीयान् हुने भयो तथा परिघ योगको ४६ घडी ४६ पला हुने भयो

लेखिएको छ ।

यसको सट्टा

यस कारण त्यस दिनको योग वरीयान् हुने भयो, वरीयान् योगको ४६ घडी ४६ पला हुने भयो

पढ्नु उचित देखिन्छ ।

माथि ६४ पृष्ठमा

यस कारण इष्ट तिथिको योग शूल तथा त्यसपछिको गण्डको योग ५७ घडी २१ पला हुने भयो

लेखिएको छ ।

यसको सट्टा

यस कारण त्यस दिनको योग शूल हुने भयो, शूल योगको ५७ घडी २१ पला हुने भयो पढ्नु उचित देखिन्छ ।

१९२	+	
१९२		
३८४		
३		
०९		
३९		
४२	x	
१६८		

नेपालखालडोमा पालपाली राजा मुकुन्द सेनको हमलासम्बन्धी दिनका गणना

— नयराज पन्त
सहायक — दिनेशराज पन्त

सम्बत् ६४५। माघकृष्ण ॥ षष्ठमी सोमवार थ्व कोन्हु, थंक्वाठ सिक्वाठ
अगलगाम मि चोको,

(केसरपुस्तकालय ३६६ सङ्ख्यामा रहेको नारदस्मृतिमा टिपिएको वाक्य)
[ने. सं. ६४५ (वि. सं. १५८१) माघकृष्ण षष्ठी सोमवार यस दिन थानकोट, सिक्वाठ,
अगलगाममा आगो लगाइयो ।]

१ प्रक्रमअनुसार मासगण ल्याइन्छ ।

ने. सं.	६४५	
	+ ६३६	
वि. सं.	१५८१	
	- १३५	
शाके	१४४६	
	- १४४२	
वर्षगण	४	
	११) ४ (०	चक्र
	०	
	४	शेष

१ यस लेखमा प्रक्रम भनेर माथि प्रकाशित ग्रहलाघवको पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकारअनुसार
पञ्चाङ्ग ल्याउने रीतिनामक निबन्धका प्रक्रम सम्झनुपर्छ ।

$$\begin{array}{r}
 ४ \\
 \times १२ \\
 \hline
 ४८ \\
 + ११ \\
 \hline
 ५९ \\
 + २ \\
 \hline
 ६१
 \end{array}$$

गतमास
सौरमासगण
अधिमास
चान्द्रमासगण (मासगण)

चैत्र	१	० चक्र
वैशाख	२	$\times २$
ज्येष्ठ	३	०
आषाढ	४	
श्रावण	५	५६
अधिक भाद्र	६	$+ १०$
भाद्र	७	३३) ६६ (२ अधिमास
आश्विन	८	$\frac{६६}{३}$
कार्तिक	९	३ अधिशेष
मार्ग	१०	
पौष	११	

शाके १४४६ मा भाद्रमा अधिमास परेको थियो । यो कुरो वेङ्कटेश केतकरले दिएको अधिमासक्षयमाससारणीबाट बुझिन्छ ।

२ प्रक्रमअनुसार वारादि ल्याइन्छ ।

$$\begin{array}{r}
 \text{दि. घ.} \\
 २) ६१ (३० \ ३०
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 ६० \\
 \hline
 १ \\
 \times ६० \\
 \hline
 १) १ \\
 \times ३० \\
 \hline
 ३० \\
 \hline
 ३०
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 \text{दि. घ.} \\
 ६१
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 + \\
 \hline
 ३०।३० \\
 \hline
 ६१।३०
 \end{array}$$

पहिलो फल

	दि.	घ.	
३)	६१	(२०)	२०
	<u>६</u>		
	१		
	<u>६०</u>		
	१)	१	
	× २०		
	२०		
	<u>२०</u>		

	दि.	घ.	प.	
पहिलो फल	६१।	३०		
दोस्रो फल		६१।	३०	
तेस्रो फल		२०।	२०	
चौथो फल	०।	०।	०	
पाँचौँ फल	२।	३।		क्षेपक
	<u>६३।</u>	<u>१४४।</u>	५०	
	२।	२४		
	६५			
	४।	२४।	५०	

	वा.	घ.	प.
	४।	२४।	५०
काठमाडौँ को रेखान्तर	+	१।	६
	४।	२५।	५६

यति गणनाबाट वि. सं. १५८१ माघशुक्ल प्रतिपद्को प्रारम्भ बुधवार २५ घडी ५९ पलामा हुने देखियो ।

३ प्रक्रमअनुसार नक्षत्रध्रुव ल्याइन्छ ।

न. घ.		
२७।	-	१४८
		<u>२६। १२</u>
न. घ.	२७) १३३ (४	
२।	११	<u>१०८</u>
× ६१	मासगण	२५
<u>१२२।</u>	<u>६७१</u>	
११	११	
<u>१३३</u>		
२५।	११	
न. घ.		
२५।	११	
+	<u>२६। १२</u>	
	५१। २३	

२४।२३ माघशुक्ल प्रतिपदको प्रारम्भको नक्षत्रध्रुव

४ प्रक्रमअनुसार पिण्ड त्याइन्छ ।

६१ मासगण		घ. प.
× २		२) ६१ (३०। ३०
<u>१२२।</u>		<u>६</u>
	३०। ३०	१
<u>१२२।</u>	३०। ३०	× <u>६०</u>
क्षेपक + १४।	६	११) १
<u>१३६।</u>	<u>३६। ३०</u>	× <u>३०</u>
		३०
		<u>३०</u>

पि. घ. प.		२८) १३६ (४
२४।	३६। ३०	११२
	माघशुक्ल प्रतिपदको प्रारम्भको पिण्ड	<u>२४</u>

६ प्रक्रमअनुसार सूर्यनक्षत्र ल्याइन्छ ।

इष्टतिथि माघकृष्ण ६

$$\begin{array}{r}
 ६ \\
 + १५ \\
 \hline
 २१ \\
 \times ४ \\
 \hline
 १२) ८४ (७ \\
 + ७ \\
 \hline
 ६१ \\
 १११
 \end{array}$$

इष्टतिथि

	न.	घ.	प.	
	२४।	२३		नक्षत्रध्रुव
+	१।	३१		
	२५।	५४		सूर्यको मध्यम नक्षत्र
+		१०।	५४	सूर्यफल
	२६।	४।	५४	स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

१ कोष्ठबाट

११	६०) ५४ (०।५४	१०।	
१०		+	१५४
१		१०।।	५४

सूर्यफल धन

७ प्रक्रमअनुसार पिएड तथा पिएडफल ल्याइन्छन् ।

	पि.	घ.	प.
इष्टतिथि +	२४।	३६।	३०
	४५।	३६।	३०
-	२८।		
पिएड	१७।	३६।	३०

२ कोष्ठबाट

$$\frac{१६}{१५} \quad \frac{(३६३०) ४}{६०} = \quad \frac{३६३०}{१५}$$

$$\begin{array}{r} १५) ३६३० (२४३८ \\ \underline{३०} \\ ६३० \\ \times \quad ४ \\ \hline ३६३२० \\ \underline{२} \quad ० \\ ३८ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} १५१ \\ + \quad २१३८ \\ \hline १७१३८ \end{array}$$

पिण्डफल ऋण

८ प्रक्रमअनुसार इष्टतिथिको समाप्तिकाल क्याइन्छ ।

	वा.	घ.	प.
	४१	२५१	५६
इष्टतिथि +	२११	- २१	
	२५१	४१	५६
सूर्यफल +		१०१	५४
	२५१	१५१	५३
पिण्डफल -		१७१	३८
	२४१	५८१	१५
	३१	४८१	१५

यति गणनाबाट

ने. सं. ६४५ को माघकृष्ण षष्ठी मङ्गलवार पर्ने देखियो। परन्तु अभिलेखमा सोमवार भनी लेखिएको छ। यस कारण सो अभिलेखको लेख अशुद्ध हो वा हाम्रो गणना अशुद्ध हो भनी शङ्का उठयो। त्यसको निर्णयको लागि अर्को प्रकारबाट गणना गरिन्छ।

वेङ्कटेश केतकरको भारत र बाहिरका कालगणनाअनुसार

शाके	तिथि	वार	चन्द्रकेन्द्र	सूर्यकेन्द्र	
१४२२	२७. ०६३	६. ११८	२४८. ०६	२८०. ६०	३ कोष्ठ
२४	२५. ५५६	२. २१०	५०. २७	०. ००	४ कोष्ठ
१४४६	२२. ६४६	१. ३२८	२६८. ३३	२८०. ६०	} ५ कोष्ठ
	. ३५१	. ३४६	४. ४६८	. ३४६	
	२३. ०००	१. ६७४	३०२. ८२८	२८०. ६४६	
	३००	१. ३०६	२५८. १७	२६१. ०५	
	२०	५. ६८७	२५७. २१	१६. ४०	
	८	०. ८७५	१०२. ८८	७. ७६	
	३५१	२. ५४२	६२१. ०८८	५६६. १५६	
	सूर्यमन्दफल	+ . १५३	- ७२०	- ३६०	
		२. ६६५	२०१. ०८८	२३६. १५६	
	चन्द्रमन्दफल	- . १५०	+ १. ८६७		
		२. ५४५	२०२. ६५५		

१	६४०००) ३५१ (.००५	.३५१	.३४६
- .६४६	३२०	- .००५	× १३
.३५१	३१	.३४६	४.४६८

६ कोष्ठबाट			
.१५५	.१५६	.१५३	
- .१५३	× .००२	× १२.२	
.००२	.०००३१२	३०६	
		३०६	
		१५३	
		१. ८६६६	

७ कोष्ठवाट

$$\begin{array}{r}
 .१५० \\
 - .१४४ \\
 \hline
 .००६ \\
 \\
 .१४४ \\
 + .००६ \\
 \hline
 .१५०
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 .६५५ \\
 \times .००६ \\
 \hline
 .००५७३०
 \end{array}$$

यतावाट गणना गर्दा

ने. सं. ६४५ साघकृष्ण षष्ठी सोमवार परेको देखियो । यस कारण अभिलेखमा लेखिएको वार शुद्ध रहेछ, हाम्रै गणना अशुद्ध रहेछ भन्ने देखियो । यस कारण हाम्रो गणना कहाँ अशुद्ध भयो भन्ने कुरामा विचार गर्नुपर्न्यो ।

१ प्रक्रमअनुसार मासगण ल्याउँदा अधिशेष ३ आएको छ । यतावाट वि. सं. १५८१ मा अधिमास परेपछि साघसम्म ३ महीना बितेछन् भन्ने मोटामोटी सूचना पाइन्छ । यस कारण आएका अधिमासभित्रै सो अधिमास परेको देखिन्छ । केतकरले वि. सं. १५८१ भाद्रमा अधिमास दिएका छन् । हामीले सो अधिमास पनि लिई गणना गरेका छौं । यस कारण गणितवाट आएको अधिमास २ सो अधिमाससमेत लिँदा अधिमास दोहोरो पर्न आयो । यस कारण अधिमासको सङ्ख्या २ लिने हो भने भाद्रको सो अधिमासलाई लिनु भएन, सो अधिमासलाई लिने हो भने अधिमाससङ्ख्या १ मात्र लिनुपर्ने भयो । जे भए पनि मासगण ६० हुने भयो ।

मासगण ६०

२ प्रक्रमअनुसार वारादि ल्याइन्छ ।

$$\begin{array}{r}
 \text{दि.} \\
 २) ६० (३० \\
 \hline
 ६०
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 \text{दि.} \\
 ६० \\
 + ३० \\
 \hline
 ९०
 \end{array}$$

पहिलो फल

घ.			
३०) ६० (२०	तेस्रो फल		
६०			
	दि.	घ.	प.
पहिलो फल	६०		
दोस्रो फल		६०	
तेस्रो फल		२०	
चौथो फल	०१	०१	०
पाँचौँ फल	२१	३	
	<u>६२१</u>	<u>११३१</u>	०
	१	५३	
	६३		
	२१	५३१	०
	वा.	घ.	प.
	२१	५३१	०
काठमाडौँको रेखान्तर	+	११	६
	२१	५४१	६

यति गणनावाट वि. सं. १५८१ माघशुक्ल प्रतिपदको प्रारम्भ सोमवार ५४ घडी ६ पलामा हुने देखियो ।

३ प्रक्रमअनुसार नक्षत्रध्रुव ल्याइन्छ ।

न.	घ.	
२७१		
-	१४८	
२६१	१२	
न.	घ.	
२१	११	
× ६०	मासगण	
<u>१२०१</u>	<u>६६०</u>	२७) १३१ (४
१११	०	<u>१०८</u>
१३११		२३
२३१	०	

न.	घ.
२३।	०
+२६।	१२
४९।	१२

२२। १२ माघशुक्ल प्रतिपदको प्रारम्भको नक्षत्रध्रुव

४ प्रक्रमअनुसार पिण्ड ल्याइन्छ ।

	घ.
६०	२) ६० (३०
× २	<u>६०</u>
१२०।	
+ १३०	
१२०।३०	२८) १३४ (४
क्षेपक +	<u>११२</u>
१४। ६	२२
१३४।३६	

पि.	घ.	
२२।	३६	पिण्ड

६ प्रक्रमअनुसार सूर्यनक्षत्र ल्याइन्छ ।

इष्टतिथि माघकृष्ण ६

	६
	+ १५
	२१
इष्टतिथि	× ४
	१२) ८४ (७
	+ ७
	८१
	१।३१

न.	घ.	प.	
२२।	१२		नक्षत्रध्रुव
+ १।	३१		
२३।	४३		
+ २३।	५।	४३	सूर्यफल
२३।	५१।	४३	स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

१ कोष्ठबाट

६	६०) ४३ (०।४३	घ.	प.
- ६		५।	
१		+ १।४३	
		५।	१।४३
			सूर्यफल धन

७ प्रक्रमानुसार पिण्ड तथा पिण्डफल ल्याइन्छन् ।

	पि.	घ.
	२२।	३६
हृष्टतिथि	+ २१।	
	४३।	३६
	- २५।	
पिण्ड	१८।	३६

२ कोष्ठबाट

१०	३६ × ५	३६
- ५	६०	१२
५		

१२) ३६ (३।१५

३६
३
× ६०

१) ३
× ५
१५

५।
+ ३। १५
५। १५

पिण्डफल ऋण

८ प्रक्रमअनुसार इष्टतिथिको समाप्तिकाल ल्याइन्छ ।

	वा.	घ.	प.
	२१	५४१	६
इष्टतिथि	+ २१	- २१	
	२३१	३३१	६
सूर्यफल	+	८१	४३
	२३१	४११	५२
पिण्डफल	-	८१	१५
	२३१	३३१	३७
	२१	३३१	३७

यताबाट माघकृष्ण षष्ठीको समाप्ति सोमवार ३३ घडी ३७ पलामा हुने देखियो ।

११ प्रक्रमअनुसार स्पष्टसूर्य ल्याइन्छ ।

६ प्रक्रमअनुसार न. घ. प. स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

न.	घ.	प.
२३१	५११	४३
		× ४
९२१	२०४१	१७२
३१	२१	५२
९५१	२०६१	
	२६	
९५१	२६१	५२

	रा.	अं.	क.	वि.
६) ६५१ २६।५२ (१०।	१८।	१८।	६।	३३
६				
<u>५१ २६।५२</u>				
× ३०				
३) ५१ २६।५२				
× १०				
<u>५०१ २६०।५२०</u>				
४। ८। ४०				
<u>५४। २६८</u>				
२८				
५४। २८। ४०				
५४				
<u>०। २८। ४०</u>				
× ६०				
१) ०। २८। ४०				
× २०				
<u>०। ५६०। ८००</u>				
१३। २०				
<u>०। ५७३</u>				
६। ३३				
६। ३३। २०				

यस कारण

	रा.	अं.	क.	वि.
स्पष्टसूर्य	१०।	१८।	६।	३३

स्पष्टसूर्य १० राशि आएकाले सौरमानले फाल्गुन महीना देखिन्छ ।

भारत र बाहिरका कालगणनाअनुसार वि. सं. १९८१ (शाके १४४६) को फाल्गुन-सङ्क्रान्ति ल्याइन्छ ।

	शाके	तिथिशुद्धि	वार	
फाल्गुनसङ्क्रान्तिको क्षेपक	१४४६	२२ . ६४६	१. ३२८	पहिले आएको गणना १३ कोष्ठ
		<u>३०६. ६३५</u>	<u>४. ०८५</u>	
		३३२. ५८४	५. ४१३	

यतावाट वि. सं. १५८१ को फाल्गुनसङ्क्रान्ति बृहस्पतिवार माघशुक्ल द्वितीया, तृतीया-
तिर पर्ने देखियो।

यस कारण माघकृष्ण षष्ठी सोमवार फाल्गुन १६ गते पर्ने भयो।

यति गणनावाट

ने. सं. ६४५ (वि. सं. १५८१) माघकृष्ण (पूर्णान्तमानले फाल्गुनकृष्ण)

	गते	वार	तिथि	घडी	पला
फाल्गुन	१६	सोम	षष्ठी	३३	३७

सम्बत् ६४५ ... माघकृष्ण ॥ नवमी प्र दसमी मूलनक्षत्र बृहस्पतिवार, श्व कोन्हु
कितपुरी मो चौको

(पूर्वोक्त नारदस्मृतिमा टिपिएको वाक्य)

[ने. सं. ६४५ (वि. सं. १५८१) माघकृष्ण नवमीउग्रान्त दशमी मूलनक्षत्र बृहस्पतिवार
यस दिन कीर्तिपुरमा आगो लमाइयो ।]

वि. सं. १५८१ माघशुक्ल प्रतिपदको प्रारम्भ

सोमवार ५४ घडी ६ पलामा

न. घ.

२२। १२ नक्षत्रध्रुव

पि. घ.

२२। ३६ पिरण्ड

भरखर माथि ल्याइएका

६ प्रक्रमअनुसार सूर्यनक्षत्र ल्याइन्छ ।

इष्टतिथि माघकृष्ण ६

$$\begin{array}{r}
  ६ \\
 + १५ \\
 \hline
 \text{इष्टतिथि} \quad २४ \\
 \times ४ \\
 \hline
 १२) ९६ (८ \\
  + ८ \\
 \hline
 १०४ \\
 \hline
 १४४
 \end{array}$$

	न.	घ.	प.	
	२२।	१२		नक्षत्रध्रुव
+	१।	४४		
	२३।	५६		सूर्यको मध्यम नक्षत्र
+		८।	५६	सूर्यफल
	२४।	४।	५६	स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

१। कोण्टबाट

$$\frac{६}{८}$$

$$६०) ५६ (०।५६$$

	घ.	प.
	८।	
+		५६
	८।	५६

सूर्यफल धन

७ प्रक्रमअनुसार पिण्ड तथा पिण्डफल ल्याइन्छन् ।

	पि.	घ.
	२२।	३६
इष्टतिथि +	२४।	
	४६।	३६
-	२८।	
पिण्ड	१८।	३६

२ कोण्टबाट

$$\frac{२२}{१६}$$

$$\frac{३६ \times ३}{६०} =$$

$$\frac{३६}{२०}$$

२०) ३६ (१।५७

२०

१६

× ६०

१) १६

× ३

५७

१६।

+ १।५७

२०।५७

पिण्डफल ऋण

८ प्रक्रमअनुसार इष्टतिथिको समाप्तिकाल ल्याइन्छ ।

	वा.	घ.	प.
	२।	५४।	६
इष्टतिथि	+ २४।	- २४।	
	<u>२६।</u>	३०।	६
सूर्यफल	+ २६।	८।	५६
	<u>२६।</u>	३६।	५
पिण्डफल	- २६।	२०।	५७
	<u>२६।</u>	१८।	८
	५।	१८।	८

यताबाट माघकृष्ण नवमीको समाप्ति बृहस्पतिवार १८ घडी ८ पलामा हुने भयो ।

९ प्रक्रमअनुसार नक्षत्र तथा नक्षत्रसमाप्तिकाल ल्याइन्छ ।

न. घ.

२२। १२

नक्षत्रध्रुव

२४ इष्टतिथि

× २

६) ४८ (८

४८

- ८

४०

न

२२

+ २४

४६

- २७

१९

नक्षत्र (मूल)

	वा.	घ.	प.
तिथिसमाप्तिकाल	५१	१८१	८
	+	४०	
	५१	२२१	८
सूर्यफल	-	८१	५६
	५१	४६१	१२
नक्षत्रध्रुवको घडी -		१२	
	५१	३७१	१२

यति गणनाबाट मूलनक्षत्रको समाप्ति बृहस्पतिवार ३७ घडी १२ पलामा हुने भयो ।

११ प्रक्रमअनुसार स्पष्टसूर्य ल्याइन्छ ।

६ प्रक्रमअनुसार	न.	घ.	प.	स्पष्ट सूर्यनक्षत्र
	२४१	४१	५६	

न.	घ.	प.
२४१	४१	५६
	×	४
९६१	१६१	२२४
	३१	४४
	१६१	
९६१	१६१	४४

६) ९६१ १६१ ४४ (१०१	रा.	अं.	क.	वि.
	२११	५१	४६	

६		
६१ १६१ ४४		
×	३०	
१८०१ ५७०१ १३२०		
६१	२२१	०
१८६१	५६२	
	५२	
१८६१	५२	

१८६।५२
१८
६
६
५२
४५
७
× ६०
३) ७
× २०
१४०
१२
२०
१८
२

यस कारण

	रा.	अं.	क.	वि.
स्पष्टसूर्य	१०।	२१।	५।	४७

वि. सं. १५८१ को फाल्गुनसङ्क्रान्ति बृहस्पतिवार माघशुक्ल द्वितीया, तृतीयातिर पर्छ। (माथिको गणना)

यस कारण माघकृष्ण नवमीउप्रान्त दशमी बृहस्पतिवार फाल्गुन २२ गते पर्ने भयो।

यति गणनाबाट

ने. सं. ६४५ (वि. सं. १५८१) माघकृष्ण (पूर्णान्तमानले फाल्गुनकृष्ण)

गते वार	तिथि	घडी पला	नक्षत्र	घडी पला
फाल्गुन २२	बृहस्पति नवमी	१८।	८ मूल	३७। १२

यति गणना तथा अभिलेखको वाक्यअनुसार वि. सं. १५८१ फाल्गुन २२ गते बृहस्पतिवार १८ घडी ८ पलाउप्राप्त ३७ घडी १२ पलाभित्रको कुनै समयमा मुकुन्दसेनको सेनाले कीर्तिपुरमा आगो लगाएको देखिन्छ। संभव छ, राति यो घटना भएको होला।

सम्बत ६४६ फागुणकृष्ण ॥ नवमी प्र दसमी पूव्वाखाढ प्र उत्राखाढ-
नक्षत्र बुधवार थ्व कुन्हु मगल मुकुण्डसेन राजान कितपुरि तेर

(पूर्वोक्त नारदस्मृतिमा टिपिएको वाक्य)

[ने. सं. ६४६ (वि. सं. १५८२) फाल्गुनकृष्ण नवमीउप्रान्त दशमी पूर्वाषाढाउप्रान्त
उत्तराषाढानक्षत्र बुधवार यस दिन मगर मुकुन्द सेन राजाले कीर्तिपुर जिते]

१ प्रक्रमअनुसार मासगण ल्याइन्छ ।

ने. सं.	६४६
	+ ६३६
वि. सं.	१५८२
	- १३५
शाके	१४४७
	- १४४२
वर्षगण	५

११) ५ (० चक्र

	०	
	५	
	× १२	
	६०	
+	११	गतमास
	७१	सौरमासगण
+	२	अधिमास
	७३	चान्द्रमासगण (मासगण)

चैत्र	१	० चक्र	७१
वैशाख	२	$\times २$	$+ १०$
ज्येष्ठ	३	०	३३) ८१ (२ अधिमास
आषाढ	४		<u>६६</u>
श्रावण	५		१५
भाद्र	६		
आश्विन	७		
कार्तिक	८		
मार्ग	९		
पौष	१०		
माघ	११		

शाके १४४७ मा अधिमास परेको थिएन । यो कुरो वेङ्कटेश केतकरले दिएको अधिमास-
क्षयमाससारणीबाट बुझिन्छ ।

२ प्रक्रमअनुसार वारादि ल्याइन्छ ।

दि. घ.	दि. घ.	
२) ७३ (३६। ३०	३) ७३ (२४। २०	तेस्रो फल
<u>६</u>	<u>६</u>	
१३	१३	
<u>१२</u>	<u>१२</u>	
१	१	
$\times ६०$	$\times ६०$	
१) १	१) १	
$\times ३०$	$\times २०$	
३०	२०	
<u>३०</u>	<u>२०</u>	

दि. घ.	
७३।	
$+ ३६। ३०$	
<u>१०६। ३०</u>	पहिलो फल

	दि.	घ.	प.
पहिलो फल	१०६।	३०	
दोस्रो फल		१०६।	३०
तेस्रो फल		२४।	२०
चौथो फल	०।	०।	०
पाँचौ फल	२।	३	
	<u>१११।</u>	<u>१६६।</u>	५०
	२	४६	
	११३		
	१।	४६।	५०

दोपक

	वा.	घ.	प.
काठमाडौँ को रेखान्तर	१।	४६।	५०
		१।	६
	<u>१।</u>	<u>४७।</u>	<u>५६</u>

यति गणनाबाट वि. सं. १५८२ को फाल्गुनशुक्ल प्रतिपद्को प्रारम्भ आइतवार ४७ घडी ५६ पलामा हुने देखियो ।

३ प्रक्रमअनुसार नक्षत्रध्रुव ल्याइन्छ ।

न.	घ.
२७।	
-	४८
<u>२६।</u>	<u>१२</u>

न.	घ.	
२।	११	
	× ७३	मासगण
<u>१४६।</u>	<u>८०३</u>	२७) १५६ (५
१३	२३	<u>१३५</u>
<u>१५९।</u>		२४
२४।	२३	

$$\begin{array}{r}
 \text{न.} \quad \text{घ.} \\
 २४। \quad २३ \\
 + \quad २६। \quad १२ \\
 \hline
 ५०। \quad ३५
 \end{array}$$

२३। ३५ फाल्गुनशुक्ल प्रतिपदको प्रारम्भको नक्षत्रध्रुव

४ प्रक्रमअनुसार पिण्ड ल्याइन्छ ।

	घ. प.	
७३ मासगण	२) ७३ (३६। ३०	
× २	६	
१४६।	१३	
३६। ३०	१२	
१४६। ३६। ३०	१	२८) १६० (५
शेषक + १४। ६	× ६०	१४०
१६०। ४५। ३०	१) १	२०
	× ३०	
	३०	
	३०	
पि. घ. प.		
२०। ४५। ३०	पिण्ड	

६ प्रक्रमअनुसार सूर्यनक्षत्र ल्याइन्छ।

इष्टतिथि फाल्गुनकृष्ण ६

$$\begin{array}{r}
 ६ \\
 + १५ \\
 \hline
 २४ \\
 \times ४ \\
 \hline
 १२) ९६ (८ \\
 + ८ \\
 \hline
 १०४
 \end{array}$$

१। ४४

	न.	घ.	प.	
	२३।	३५		नक्षत्रध्रुव
	+ १।	४४		
	२५।	१६		सूर्यको मध्यम नक्षत्र
+		१०।	१६	सूर्यफल
	२५।	२६।	१६	स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

१ कोष्ठबाट

११

१०

१

६०) १६ (०।१६

	घ.	प.	
	१०।		
+		१६	
	१०।	१६	सूर्यफल धन

७ प्रक्रमअनुसार पिण्ड तथा पिण्डफल ल्याइन्छन् ।

	पि.	घ.	प.
	२०।	४५।	३०
इष्टतिथि	+ २४		
	४४।	४५।	३०
	- २८		
	१६।	४५।	३०

२ कोष्ठबाट

१५

(४५। ३०)५ = ४५। ३०

१०

६० १२

५

$$\begin{array}{r}
 १२) ४५१३० (३१४७ \\
 \underline{३६} \\
 ६ \\
 \times ६० \\
 \underline{५४०} \\
 + ३० \\
 \underline{५७०} \\
 ४८ \\
 \underline{६०} \\
 ८४ \\
 \underline{६}
 \end{array}$$

१०१
+ ३१४७
१३१४७

पिण्डफल ऋण

८ प्रक्रमअनुसार इष्टतिथिको समाप्तिकाल ल्याइन्छ ।

	वा.	घ.	प.
इष्टतिथि	११	४७	५६
	+ २४	- २४	
	२५	२३	५६
सूर्यफल	+	१०१	१६
	२५	३४	१८
पिण्डफल	-	१३१	४७
	२५	२०१	३१
	४	२०१	३१

यतावाट फाल्गुनकृष्ण नवमीको समाप्ति बुधवार २० घडी ३१ पलामा हुने देखियो ।

९ प्रक्रमअनुसार नक्षत्र तथा नक्षत्रसमाप्तिकाल ल्याइन्छन् ।

न.	घ.	
२३	३५	नक्षत्रध्रुव

न.
२३
+ २४
४७
- २७
२०

नक्षत्र
(पूर्वाषाढा)

२४ इष्टतिथि
× २
६) ४८ (८
४८
- ८
४०

	वा.	घ.	प.
तिथिसमाप्तिकाल	४१	२०१	३१
	+	४०	
	४१	६०१	३०
सूर्यफल	-	१०१	१६
	४१	५०१	१२
नक्षत्रध्रुवको घडी	-	३५	
	४१	१५१	१२

यति गणितबाट पूर्वाषाढा नक्षत्रको समाप्ति १५ घडी १२ पलामा हुने भयो।

११ प्रक्रमअनुसार स्पष्टसूर्य ल्याइन्छ ।

६ प्रक्रमअनुसार न. घ. प. २५। २६। १६ स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

न.	घ.	प.
२५।	२६।	१६
		× ४
१००।	११६।	७६
१।	१।	१६
१०१।	११७।	
	५७	
१०१।	५७।	१६

रा. अं. क. वि.
 ६) १०१। ५७। १६ (११। ६। ५०। ५३

६
 ११
६

२। ५७। १६
 × ३०

३) २। ५७। १६
 × १०

२०। ५७०। १६०

६। २। ४०

२६। ५७२

३२

२६। ३२। ४०

२७

२। ३२। ४०

× ६०

१) २। ३२। ४०

× २०

४०। ६४०। ८००

१०। १३। २०

५०। ६४३

५३। ५३

५०। ५३। २०

यस कारण

स्पष्टसूर्य

रा. अं. क. वि.

११। ६। ५०। ५३

स्पष्टसूर्य ११ राशि आएकाले सौरमानले चैत्र महीना देखिन्छ ।

वेङ्कटेश केतकरको भारत र बाहिरका कालगणनाअनुसार वि. सं. १५८२ (शाके १४४०)

को चैत्रसङ्क्रान्ति ल्याइन्छ ।

शाके	तिथिशुद्धि	वार	
१४२२	२७.०६३	६.११८	(३ कोष्ठ)
२४	२५.५५६	२.२१०	} ४ कोष्ठ
<u>१</u>	<u>११.०६५</u>	<u>१.२५६</u>	
१४४७	३.७१४	२.५८७	
चैत्रसङ्क्रान्तिको क्षेपक	<u>३३६.७२०</u>	<u>५.६०५</u>	(१३ कोष्ठ)
	३४३.४३४	१.४६२	

यथावाट वि. सं. १५८२ को चैत्रसङ्क्रान्ति आदित्यवार फाल्गुनशुक्ल त्रयोदशी, चतुर्दशीतिर पने देखियो ।

यस कारण फाल्गुनकृष्ण नवमी बुधवार चैत्र ११ गते पने भयो ।

यति गणनावाट

ने. सं. ६४६ (वि. सं. १५८२) फाल्गुनकृष्ण (पूर्णान्तमानले चैत्रकृष्ण)

गते	वार	तिथि	घडी	पला	नक्षत्र	घडी	पला
चैत्र ११	बुध	नवमी	२०।	३१	पूर्वाषाढा	१५।	१२

यति गणना तथा अभिलेखको वाक्यअनुसार वि. सं. १५८२ चैत्र ११ गते बुधवार २० घडी ३१ पलाउप्रान्त मुकुन्द सेनले कीर्तिपुर विजय गरेको देखिन्छ ।

सम्भवत ६४६...चंगुनिला थोब सति अंगारवार कोन्हु यंग्र यंबुस स्वं चा प्यं न्हु दल चोडन पुंगो,

(पूर्वोक्त नारदस्मृतिमा टिपिएको वाक्य)

[ने. सं. ६४६ चैत्रशुक्ल सप्तमी मङ्गलवार यंग्ल र यंबुमा तीन रात चार दिन फौज बसेर घेरा हाल्यो ।]

१ प्रक्रमअनुसार मासगण ल्याइन्छ ।

ने. सं.	६४६
+	८०२
शाके	१४४८
-	१४४२
वर्षगण	६

११) ६ (० चक्र

०

६

शेष

× १२

७२

+ ०

गतमास

७२

सौरमासगण

+ २

अधिमास

७४

चान्द्रमासगण (मासगण)

चैत्रशुक्ल प्रतिपद्मा शकसंवत् फिछे तथा त्यस समयमा शकसंवत् तथा नेपालसंवत्को अन्तर ८०२ हुन्छ ।

$$\begin{array}{r} 0 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$

७२

+ १०

८३) ८२ (२ अधिमास

६६

१६

२ प्रक्रमअनुसार वारादि ल्याइन्छ ।

दि.	दि.
२) ७४ (३७	७४
६	+ ३७
१४	१११ पहिलो फल
१४	

घ. प.
३) ७४ (२४) ४० तेस्रो फल

६
—
१४
—
१२
—
२
—
× ६०
१) २
—
× २०
—
४०

	दि.	घ.	प.
पहिलो फल	१११।		
दोस्रो फल		१११।	
तेस्रो फल		२४।	४०
चौथो फल	०।	०।	०
पाँचौँ फल	२।	३	
	११३।	१३८।	४०
	२।	१८	
	११५		
	३।	१८।	४०

	वा.	घ.	प.
काठमाडौँको रेखान्तर	३।	१८।	४०
	+	१।	६
	३।	१९।	४६

यति गणनाबाट शाके १४४८ को चैत्रशुक्ल प्रतिपदको प्रारम्भ मङ्गलवार १६वकी ४६ पलामा हुने देखियो ।

३ प्रक्रमअनुसार नक्षत्रध्रुव ल्याइन्छ ।

	न.	घ.	
	२७		
	-	४८	
	२६।	१२	
	न.	घ.	
	२।	११	
	×	७४	मासगण
१४८।		८१४	२७) १६१ (५
१३।		३४	१३५
१६१।			२६०
२६।		३४	
	न.	घ.	
	२६।	३४	
	+	२६।	१२
	५२।	४६	

२५।४६ चैत्रशुक्ल प्रतिपदको प्रारम्भको नक्षत्रध्रुव

४ प्रक्रमअनुसार पिण्ड ल्याइन्छ ।

	७४	मासगण	घ.
	× २		२) ७४ (३७
१४८।			६
१३७			१४
१४८।३७			१४
१४।६			२८) १६२ (५
१६२।४६			१४०
	पि.	घ.	२२
२२।	४६	पिण्ड	

६ प्रक्रमानुसार सूर्यनक्षत्र ल्याइन्छ।

इष्टतिथि चैत्रशुक्ल सप्तमी

इष्टतिथि

७

× ४

१२) २८ (२।२०

२४

४

× ६०

१) ४

× ५

२०

२०

२८।
+ २।२०
३०।२०

	न.	घ.	प.	
	२५।	४६		नक्षत्रध्रुव
+		३०।	२०	
	२६।	१६।	२०	
+		११।		सूर्यफल
	२६।	२७।	२०	स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

१। कोष्ठबाट

घ.

११ सूर्यफल

७ प्रक्रमानुसार पिण्ड तथा पिण्डफल ल्याइन्छन्।

	पि.	घ.
	२२।	४६
इष्टतिथि +		७।
	२६।	४६
-	२८।	
	१।	४६

२ कोष्ठबाट

$$\frac{१०}{५} \times \frac{४६ \times ५}{६०} = \frac{४६}{१२} = \frac{२३}{६} = ३।५०$$

$$\begin{array}{r} ६) २३ (३।५० \\ \underline{१८} \\ ५ \\ \times ६० \\ \hline १) ५ \\ \times १० \\ \hline ५० \end{array} \quad \begin{array}{r} ५। \\ + ३।५० \\ \hline ८।५० \end{array} \quad \begin{array}{l} \text{पिण्डफल धन} \\ ८।५० \end{array}$$

८ प्रक्रमअनुसार इष्टतिथिको समाप्तिकाल ल्याइन्छ ।

	वा.	घ.	प.
इष्टतिथि	३।	१६।	४६
	+ ७।	- ७।	
	१०।	१२।	४६
सूर्यफल	+ १०।	२२।	४६
	१०।	२३।	४६
पिण्डफल	+ १०।	२४।	३६
	३।	३२।	३६

यताबाट चैत्रशुक्ल सप्तमीको समाप्ति मङ्गलवार ३२ घडी ३६ पलामा हुने देखियो ।

११ प्रक्रमअनुसार स्पष्टसूर्य ल्याइन्छ ।

	न.	घ.	प.
६ प्रक्रमअनुसार	२६।	२७।	२०
			स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

न.	घ.	प.
२६।	२७।	२०
		४
<hr/>		
१०४।	१०८।	८०
१	१।	२०
१०५	१०९।	
	४६	

रा. अं. क. वि.
 ६) १०५। ४६। २० (११। २२। ४४। २६

६
<hr/>
१५
६
<hr/>
६।४६।२०

× ३०
३) ६।४६।२०
× १०
<hr/>
६०।४६०।२००

८। ३। २०
६८। ४६३
१३
६८। १३। २०

६
<hr/>
८
६
<hr/>
२। १३। २०

× ६०
१) २। १३। २०
× २०
<hr/>
४०।२६०। ४००

४। ६। ४०
<hr/>
४४।२६६
२६
४४। २६। ४०

यस कारण

रा. अं. क. वि.

स्पष्टसूर्य

११ २२ ४४ २७

वि. सं. १५८२ को चैत्रसङ्क्रान्ति आदित्यवार फाल्गुनशुक्ल त्रयोदशी, चतुर्दशीतिर पछि ।
(माथिको गणना)

यस कारण चैत्रशुक्ल सप्तमी मङ्गलवार चैत्र २४ गते पर्ने भयो ।

यति गणनाबाट

ने. सं. ६४६ (वि. सं. १५८२) चैत्रशुक्ल

गते वार	तिथि	घडी	पला
चैत्र २४ मङ्गल	सप्तमी	३२।	३६

यताबाट वि. सं. १५८२ चैत्र २४ गते मङ्गलवार मुकुन्द सेनको फौजले काठमाडौँ शहरमा घेरा हालेको देखिन्छ ।

नेपालखालडौमा पालपाली राजा मुकुन्द सेनको हमलाको प्रमाणवाक्य (अनुवादसहित)

-महेशराज पन्त

दिनेशराज पन्त

१ सम्बत् ४७० मार्गशिरकृष्ण ॥ तृराख कोन्हु समनदिन शुतनिन नेपाल तेरो पशुपति स्यंगु, खव्वं, यलं, यगल यंबु मि चोया मोको दिन, शनिश्रर मीनगत मजुरो ॥

सम्बत ६४६ फागुणकृष्ण ॥ नवमी प्र दसमी पूवाखाढ प्र उत्राखाढ नक्षत्र बुधवार, श्व कुन्हु, मगल मुकुण्डसेन राजान कितपुरि तेर श्वनन संति यल पुंड वंन, श्वनन संति शुक्रवार कोन्हु बवा चारो, अनेग कतकायि वंधि यंगो मगलं डयच्छहा दव ५१ अमावासि कोन्हु पाशुपतिस मोड लहुल वंगो, श्वन संति थ्यंमि बुद्यं मि चोको, चंगुण मग्र निह्य राको यलनं निह्य राको, चंगुनिला थोव सति अंगारवार कोन्हु यंग्र यंबुस, स्वं चा प्यं न्हु दल चोडन पुंगो, स्यंगु थंवहिरो नति-साल ध्रमाथरि मे चोस्य मोको प्यंन्हुलिव मग्र बिस्थं वगो, खुसिबहिरो च्यापोल मे चोस्य मेन मनव ॥

[अर्को पत्रमा]

१ सम्बत् ६४५ माघकृष्ण ॥ षष्ठमी सोमवार श्व कोन्हु, थंक्वाठ सिक्वाठ अगलगाम मि चोको, प्रपाया मगल, मुकनसेन विक्रमसेन, भुवनसेन, रुद्रसेन, श्व प्यंहा प्रमुखन, जिमच्छहा मुडन राजा वव, माघकृष्ण ॥ नवमी प्र दसमी, मूल-नक्षत्र बृहस्पतिवार, श्व कोन्हु कितपुरी मी चोको, नेपालच्छिबुन, दंद थंडा संति ॥ कतकायि दव, नेश्र यिच्छि वदि यंगो अगं भुक यंगो ॥ आदित कुभश, गत, बृहस्पति शनिश्रर मीनगत अंगार वक्र कन्यगत, श्वन दच्छिन्हव चेतला गरे च्याहा ग्रह नाप संगम लाको कुभगत ॥ सं ६४४ फागुणकृष्ण थथ्यं उत्पात जुव, प्यंन्हुन्हव थंक्वाठ सिक्वाथ अग्रगाम मी चोक्व, संति कोन्हु हठारन चंदा-गीरिस लु दव, नियहाति कतकायि दव जुरो,

(केसरपुस्तकालय ३६६ सङ्ख्यामा रहेको, ताडपत्रमा लेखिएको नारदस्मृतिमा टिपिएको वाक्य)

[ने. सं. ४७० (वि. सं. १४०६) मार्गकृष्ण...को दिन शमसुदीन सुल्तानले नेपाल जिते । पशुपति, सिम्भू, भादगाउँ, पाटन, यंगल (काठमाडौँ शहरको दक्षिण भाग), यंबु (काठमाडौँ शहरको उत्तर भाग) मा आगो लाएको दिन । शनैश्वर मीन राशिमा गएका थिएनन् ।

ने. सं. ६४६ (वि. सं. १५२२) फाल्गुनकृष्ण नवमीउप्रान्त दशमी पूर्वाषाढाउप्रान्त उत्तराषाढा नक्षत्र बुधवार (चैत्र ११ गते) यस दिन मगर मुकुन्द सेन राजाले कीर्तिपुर जिते, यसको भोलिपल्ट पाटन घेर्ने गए । यसको भोलिपल्ट शुक्रवारको दिन ववा खुल्यो । अनेकन सिपाही समातिएर लगिए । मगरहरू एकाउन्न ५१ जना थिए, औँसीको दिन पशुपतिमा उहाउन गए, यसको भोलिपल्ट ठिमीमा बोडेमा आगो लाए । चाँगुबाट दुइ जना मगर समातिए । पाटनबाट दुइजना समातिए । चैत्रशुक्ल सप्तमी मङ्गलवारको दिन (चैत्र २४ गते) यंगल र यंबुमा तीन रात चार दिन फौज बसेर घेरा हाल्यो । सिम्भू, ठमेल, नक्साल, धर्मथलीमा आगो लाइयो । चार दिनपछि मगर भागेर गए । खुसिबहिलमा आठचोटि आगो लाए पनि आगोले खाएन ।

ने. सं. ६४५ (वि. सं. १५२१) माघकृष्ण षष्ठी सोमवार (फाल्गुन १६ गते) यस दिन थानकोट, सिङ्गाठ, अग्रगाममा आगो लाइयो । पाल्पाका मगर मुकुन्द सेन, विक्रम सेन, भुवन सेन, रुद्र सेन यी चार जना मुख्यसमेत एघार जना जम्मा भएर राजा आए । माघ-कृष्णनवमीउप्रान्त दशमी मूलनक्षत्र बृहस्पतिवार (फाल्गुन २२ गते) यस दिन कीर्तिपुरमा आगो लाइयो । नेपालभर दण्ड उठाइयो । ... सिपाहीहरू थिए । दुइ सय एक जनालाई समातेर लगियो । ... सूर्य कुम्भ राशिमा गएका थिए । बृहस्पति र शनैश्वर मीन राशिमा गएका थिए । वक्री मङ्गल कन्या राशिमा गएका थिए । यसभन्दा वर्ष दिनपहिले चैत्रकृष्णमा आठ ग्रहको कुम्भ राशिमा सङ्गम भएको थियो । ने. सं. ६४४ (वि. सं. १५२०) फाल्गुनकृष्णमा यसरी उत्पात भयो । चार दिनपहिले थानकोट, सिङ्गाथ, अग्रगाममा आगो लाइयो । भोलिपल्ट लडाइँ चन्दागिरिमा ... भयो । पचास जना जति सिपाही थिए ।]

[यस विषयको विस्तृत निबन्ध पूर्णिमाको ४३ अङ्कमा छापिँदैछ ।]

(मन्त्रालय विभागको तर्फबाट त्रिभुवन विश्वविद्यालय, काठमाडौँबाट प्रकाशित)

दशौं वर्षको आयव्ययको विवरण

१४६२०।७५

आम्दानी

श्री ५ महाराजाधिराज सरकारबाट	
निगाहपूर्वक पूर्णिमालाई बक्सेको अर्थसहायता	२०००।
मदनपुरस्कारपुस्तकालयबाट संशोधन-मण्डलले	
पाएको अर्थसहायता	५००।
गूठीसंस्थानबाट संशोधन-मण्डलले पाएको	
अर्थसहायता	५००।
श्री ५ को सरकार मन्त्रिपरिषत्सचिवालयको	
निर्णयअनुसार श्री ५ को सरकार गृहपञ्चायतमन्त्रालय-	
बाट संशोधन-मण्डलले पाएको अर्थसहायता	४५००।
श्रीगुरु पं. नयराज पन्तबाट प्राप्त	६२०।३७
साम्प्रकाशनसार्फत पूर्णिमा, अभिलेख-सङ्ग्रह,	
इतिहास-संशोधन, विद्या-रक्षा, सावधान-पत्र, पञ्चाङ्ग-	
संशोधन, व्याकरण-संशोधन २ वर्षभित्र बिक्री भई	
आएको	३४२७।४०
श्री ५ को सरकार शिक्षामन्त्रालयले पूर्णिमा ३७, ३८,	
३९, ४० हरेक अङ्क २५/२५ प्रति किनिदिँदा आएको	८००।
भारतीय दूतावासबाट बुद्धिविनोद-प्रभावली र त्यसको	
उत्तर १०० प्रति किनिदिँदा आएको	१७०।
त्रिभुवनविश्वविद्यालयको केन्द्रीय कार्यालयबाट पूर्णिमा	
४-३८ अङ्क र अभिलेख-सङ्ग्रह २-१२ भाग १३/१३	
प्रति किनिदिँदा आएको	१७७४।५०
श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहको उपदेशको बिक्रीबाट	६३।७५
बुद्धिविनोद-प्रभावली र त्यसको उत्तरको बिक्रीबाट	६२४।
रत्नदीपको बिक्रीबाट	४६।८८
बचतखाताको व्याज	२०६।५०
अरु	१८४।३५

वर्ष

१९०३।६७

३७ पूर्णाङ्कमा	१०७०।५०
३८ पूर्णाङ्कमा	१२६०।
३९ पूर्णाङ्कमा	१३६१।४०
४० पूर्णाङ्कमा	२८४८।२०
सावधान-पत्र १८-३० सङ्ख्या छपाउँदा	७५०।६५
रत्नदीप छपाउँदा	६२०।३७
वृत्तशतक छपाउँदा	६४६।६०
श्री ३ पद्मशमशेरको कुरा छपाउँदा	१४८८।१०
कोठाबहाल	३८०।
संस्थानवीकरणखर्च	७६।
ऐतिहासिक सामग्रीको तसवीर खिँचाउँदा	६५।५०
अरु	४७१।०५

बाँकी	३८८२।०८
गत वर्षको बाँकी (३७ अङ्कमा प्रकाशित)	३६५४।३७
जम्मा बाँकी	७८३६।४५

शुद्धिपत्र

पृष्ठ	पङ्क्ति	अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	पङ्क्ति	अशुद्ध	शुद्ध
३४	१७	पङ्क्तिमा	थप्नुपर्ने-	४७	१६	- दृष्टावशत्या	-दृष्टाविशत्या
तिथे: =	तिथिको ।	दिनाचम् =		४८	२२	पला	फल
दिनादि ।	(स्यात् =	हुन्छ ।)		५०	७	परिणामको	पूर्णमाको
		दिन					
३७	७	४१	४१	५०	१२	सैक	सैकं
४२	१७	गात्मक	ऋणात्मक	५०	१६	व्यङ्गलवद्विनि-	-व्यङ्गलवद्विनि-
४५	१०	१(४४) १६)	१(४४) १६)			घनतिथिना	घनतिथिना
		३०	६०	५१	६	अनुसार	अनुसार आएको
४६	१६	हुन्छम्	हुन्छन	५४	२१	फल	फलं
				५७	१५	३०	२०
				६६	५	६०	X ६०
				८४	१६	तृतीया	तृतीयातिर
				६०	३	३।४७	१३।४७

पूर्णिमा (इतिहास-प्रधान त्रैमासिक पत्रिका)

का. मे. अ. द. नं. १५५/२४६

कार्यालय-

संशोधन-मण्डल

१०/३७४ वटु सवलबहाल, काठमाडौं, नेपाल

बि. सं. २०३६ पौष

यस अङ्कको मूल्य रु. ८ ।

मुद्रक-

लुप्त प्रेस

पुलचोक, ललितपुर, नेपाल